

קונטרס
שש תקיעות

שש חבורות בענין תקיעת שופר

כולל שב"ק ע"י קהילת אברכים - הר נוף
בראשות מורנו הרב אביגדור ברזיל שליט"א

קונטרס שש תקיעות

שש חבורות בענין תקיעת שופר

מתוך חבורות שנמסרו מדי שבת בשבתו

ע"י ראש החבורה

הרה"ג יואל הלוי רייבין שליט"א

ערכתי בשלמותם כהבנתי

ותוספת שהוספתי בחמלת ה' עלי

חיים הכהן גרוס

פעיה"ק ירושלים מנחם אב ה'תשע"ט

התודה והברכה להר' דוד הערשקאוויטש הי"ו
העושה לילות כימים למען החזקת הכולל

בכל עניני הקונטרס ניתן לפנות ל:
משקלוב 6\3
הר נוף, ירושלים
טל: 02-651-0625

עימוד: מלאכת מחשבת
printyoursefer@gmail.com

תוכן העניינים

חבורה א'

א בשיעור תרועה ובגדר תקיעה כתרועה

סתירה בין מתנ' לברייתא בענין שיעור התקיעה • סתירה בין מתנ' לברייתא בענין מהות התרועה • שיטת התוס' באורך התקיעות • שיטת התוס' בתש"ת • דרשת הרמב"ן לר"ה • חידושי הריטב"א

חבורה ב'

ה שיטת הריב"א והראב"ד בענין הנ"ל

שיטת הריב"א ביבבות • שיטת הריב"א בשיעור שברים • שיטת הראב"ד • סמך מדברי הר"ן • שיטת הרשב"א בדעת הראב"ד

חבורה ג'

יד ביאור בדברי רבי אבהו ובדין נשימה א'

עוד בדברי רבי אבהו • קושית הראשונים על סוגיא דרבי אבהו

יה דין נשימה בתקיעת שופר

א. סוגית הגמ' בסוכה דף נ"ג. • ב. מחלוקת הראשונים בהבנת הסוגיא התם • ג. מה יוצא מהנ"ל לדידן דקי"ל כרבנן

חבורה ד'

כד עוד בענין מחלוקת רש"י והרמב"ן בדין נשימה א'

שיטת ר"ת ושיטת הרמב"ן החולקת עליון • שיטת ר"ת על פי הגר"א • דעת התרומת הדשן (בשיטת ר"ת) • קושיא על הגר"א מדברי המדרכי • קושית הריטב"א

חבורה ה'

ל עוד בדיני הפסק

עוד בדברי התרומת הדשן • הגדרת סוגי ההפסק • הוספת אותו קול • תוספת שבר א'

חבורה ו'

מנצח מונצח..... לז

- דעת הראב"ן • טענת הרא"ש על הראב"ן - נשימה א' • עד היכן לחזור - מחלוקת הרא"ש והראב"ן • שיטת ר' יואל הלוי (אביו של הראב"ה)

חבורה א'

בשיעור תרועה ובגדר תקיעה כתרועה

(סוגיא דדף ל"ג:)

סתירה בין מתנ' לברייתא בענין

שיעור התקיעה

איתא במתנ' ר"ה דף ל"ג: "סדר תקיעות: שלש של שלש שלש. שיעור תקיעה כשלש תרועות, שיעור תרועה כשלש יבבות". והגמ' (שם) מקשה סתירה בין מתנ' לברייתא: "והתניא: שיעור תקיעה כתרועה. אמר אביי: תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי, ותרועות דכולהו בבי. תנא ברא - קא חשיב חד בבא, ותו לא" ע"כ. דהיינו במתנ' משמע ששיעור התקיעה היא פי ג' משיעור כל תרועה, ואילו בברייתא משמע ששום הם.

ונחלקו הראשונים בפירוש תירוץ הגמ' ("תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי, ותרועות דכולהו בבי. תנא ברא - קא חשיב חד בבא, ותו לא"): א. רש"י (ד"ה תנא דידן וד"ה ותנא ברא) לומד דלעולם שיעור התקיעה כשיעור התרועה, כפשטות לשון הברייתא. ותנא דידן בא להשמיע

שאין חילוק באורך התקיעות בין בבא לבבא, ובכל בבא של ג' הבבי, שיעור התקיעה כשיעור התרועה. ב. הרמב"ם חולק על זה, ופירש דברי הגמ' כדקדוק לשונה, וז"ל (הל' שופר פ"ג הל"ד): "שיעור תרועה כשתי תקיעות". דהיינו התרועה היא פי שנים אורך של התקיעה. ולכן תנא דמתנ' נקט שו' התקיעות (דהיינו "תקיעה דכולהו בבי") הן שוות לג' התרועות ("תרועות דכולהו בבי"). ואילו תנא דברייתא נקט שב' תקיעות דבבא א' שוות הן לתרועה א'. ג. יש עוד שיטה הובאה שם בהשגות הראב"ד¹ על הרמב"ם ששיעור תקיעה כשיעור ג' שברים, ושיעור תקיעה ג"כ כשיעור ט' ילולי (ע' עוד לקמן) - והכל שיעור א' באורך. ונראה שהראב"ד למד שלאחר תירוץ הגמ' (הנ"ל), הובאה סתירה (ע"י לקמן) בין הברייתא ומתנ' כלפי מהות התרועה, ומה שתירצה הגמ' לסתירה השניה גרם חזרה כלפי סוגיא דידן (אורך התקיעות). ונעניין בזה בע"ה בחבורה ב'.

1. וז"ל הראב"ד שם: "שיעור תרועה כשתי תקיעות. א"א כל זה שיבוש המעתיק הוא אלא שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלשה שברים, ודע שאין מחלוקת בין התנאים אלא בענין התרועה מה היא וכמה שיעורה כי התנא האחד אומר כי התרועה היא טרימוטי ושיעורה שלש טרימוטות והוא שיעור קטן והתנא האחר אומר כי התרועה היא שברים והם שלשה והוא שיעור גדול אבל שיעור התקיעה אחד הוא לשניהם כתשע טרימוטות או כשלשה שברים שהן שיעור אחד ומי שאומר שברים הוא שאומר שיעור תקיעה כתרועה ומי שאומר טרימוטות הוא שאומר תקיעה כשלש תרועות" ע"כ.

סתירה בין מתנ' לברייתא בענין מהות התרועה

הגמ' ממשיכה: "שיעור תרועה כשלש יבבות. והתניא: שיעור תרועה כשלשה שברים. אמר אביי: בהא ודאי פליגי, דכתיב יום תרועה יהיה לכם, ומתרגמין: יום יבבא יהא לכוך. וכתיב באימיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא. מר סבר: גנוחי גנח, ומר סבר: ילולי לילי" ע"כ. דהיינו הגמ' מקשה עוד סתירה בין מתנ' לברייתא. במתנ' מבואר שהתרועה נעשית מג' יבבות, ואילו בברייתא מבואר שהיא ג' שברים. והגמ' מתרצת דאה"נ יש מחלוקת בין מתנ' לברייתא, ונקודת המחלוקת היא איך להבין קרא באם סיסרא – האם הכוונה ב'תיבב' היא גנוחי (שברים) או ילולי (יבבות).

בהגדרת החילוק בין ילולי לגנוחי, כלפי שברים כתב רש"י (ד"ה שברים) וז"ל: "ארוכים מיבבות" עכ"ל. ועי' עוד ברש"י בהמשך: (ד"ה מ"ד): "כאדם הגונח מלבו, כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן" עכ"ל. וגבי יבבות כתב (ד"ה ילולי יליל) וז"ל: "כאדם הבוכה ומקונן, קולות קצרים סמוכין זה לזה" עכ"ל. הא למדנו שהם ב' סוגים של בכי, וששברים ארוכים מיבבות. ובענין שיעור תרועה עי' ברש"י במתנ' שהם ג' כוחות בעלמא (אבל עי' עוד בתוס' חבורה ב'). אולם עוד לא מתפרש מה בדיוק ההפרש.

ונראה דנחלקו האחרונים בביאור שיטת רש"י, דעי' בביה"ל (סימן תק"צ ד"ה ומי שלא) שכל שבר הוא פי שנים או קצת

פחות מכל יבבה (והיבבה הוא כח בעלמא דכל דהו – לשון רש"י במתנ' והובא בשו"ע שם סעיף ג'), וז"ל הביה"ל: "ושיעור של שבר אחד בתש"ת כתב בספר מטה אפרים דיוכל להמשיכו עד וי"ו כחות ולא עד בכלל" עכ"ל. דהיינו אם כל 'תרועה' (כלומר יבבות) הוא ג' קולות של כל דהו, שברים הוא כאורך ו' קולות של כל דהו (או קצת פחות).

ועי' בדברי הדרישה שיש לו פירוש אחר בדבר, שאין עצם קול השברים יותר ארוך מקול היבבות, אלא: "נמצא דתרועה שהיא שלש קולות קצרים תכופים בלי הפסק ובלי המשך רוח האדם היא קצרה משברים, שהיא גם כן ג' קולות אף על פי שהן גם כן קצרים מכל מקום אינם תכופים כל כך אלא כאדם הגונח זולתי ההפסק דהיינו המשך רוח האדם גורם אריכות וזהו שכתב שברים ארוכים מיבבות" – דהיינו מה שמבדיל בין יבבות לשברים הוא שיש הפסק בין הג' קולות של כל דהו בשברים, משא"כ ביבבות. ויש בזה חידוש שההפסק עולה לשיעור כדי שהשברים נחשבים ארוכים מהיבבות, ועוד שכל זה מתאים לדברי רש"י.

ובהמשך נראה שהריטב"א לומד כדרך של הביה"ל, אלא שלפי שיטתו שברים הם יותר מפי שנים (ופחות מפי שלש) ארוכים מיבבות.

שיטת התוס' באורך התקיעות
בסוף דף ל"ד. איתא בגמ': "אתקין רבי אבהו בקסרי: תקיעה, שלשה

שנים אורך של יבבה, נמצא ששברים הם אורך ו' קולות ויבבות הן אורך ג' קולות. ולכן מכיון ששיעור תקיעה כשיעור תרועה, בתשר"ק צריך כל תקיעה להיות לא פחות מאורך של ט' קולות, שזהו אורך התרועות ביחד וכו'.

שיטת התוס' בתש"ת

אמנם, בתחילת דברי התוס' (שם), כתבו חידוש לדינא כלפי אורך השברים בתש"ת, וז"ל: "וצריך ליזהר בשברים שלא יהא מאריך על כל אחד בפני עצמו כג' יבבות של שלשה קולות כל שהוא דאם כן נעשה תקיעה ולא שברים דהא שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כג' יבבות" עכ"ל. דהיינו מכיון שבתר"ת, התקיעה אינה אלא אורך של ג' קולות, כאשר הוא תוקע בתש"ת, צריך ליזהר לא להאריך בכל שבר עד כדי שיגיע לאורך ג' קולות, דא"כ נעשה כתקיעה, דהא מצאנו תקיעה באורך ג' קולות של כל דהו בתר"ת.

אולם ההגהות אשר"י חולק על התוס', וז"ל: "ול"נ שאין צריך ליזהר שלא יאריך בשברים כשיעור שלשה קולות כל שהוא, דהא דעבדינן שברים היינו משום גנוחי גנח. א"כ תקיעה לא הוי אלא כשיעור שלשה גניחות, והם גדולות יותר. ובשביל קשר"ק לא הוי אלא כשיעור ג' גניחות ושלשה יללות א"כ לא צריך רק שלא ימשוך כשיעור שלשה גניחות ושלשה יללות" עכ"ל. וביאור דבריו שכאשר תוקעין תש"ת, זהו משום הצד בגמ' שתרועה היא באמת

שברים, תרועה, תקיעה. - מה נפשך. אי ילולי יליל - לעביד תקיעה תרועה ותקיעה, ואי גנוחי גנח - לעביד תקיעה שלשה שברים ותקיעה. מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל. מתקיף לה רב עירא: ודלמא ילולי הוה, וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה. דהדר עביד תקיעה תרועה ותקיעה. מתקיף לה רבינא: ודלמא גנוחי הוה, וקא מפסיק תרועה בין שברים לתקיעה. דהדר עביד תקיעה שברים תקיעה. אלא רבי אבהו מאי אתקין. אי גנוחי גנח - הא עבדיה, אי ילולי יליל - הא עבדיה. מספקא ליה דלמא גנח ויליל. אי הכי, ליעבד נמי איפכא: תקיעה, תרועה, שלשה שברים ותקיעה, דלמא יליל וגנח. סתמא דמילתא, כי מתרע באיניש מילתא - ברישא גנח והדר יליל" ע"כ. דהיינו משום ספיקא דתרועה, אתקין רבי אבהו לתקוע תשר"ק, תש"ק ותר"ת, וכך קיי"ל להכלה.

ובתבו התוס' (ד"ה שיעור תרועה) כתבו וז"ל: "ונראה שחייב אדם להאריך בתקיעה של קשר"ק יותר משל קש"ק ובשל קש"ק יותר משל קר"ק, דהא שיעור תקיעה כתרועה, וקשר"ק אנו עושים משום ספיקא דגנוח ויליל. נמצא שצריך להאריך בתקיעות של קשר"ק כשיעור שלשה שברים וג' יבבות. ובתקיעות של קש"ק כשיעור ג' שברים דהא עבדינן קש"ק משום ספיקא דגנוחי גנח. ובתקיעות של קר"ק כשיעור תרועה שהוא ילולי יליל" עכ"ל. כלומר - אם נקטינן כשיעור המ"ב ששבר הוא פי

גנוחי ולא ילולי (שיטת תנא דברייתא). וא"כ למה צריך 'להתחשב' עם אורך התקיעה בתר"ת – הרי כאשר תוקעין תש"ת, אנו באים לשלול את הצד דבאמת תרועה היא ילולי (דהיינו תנא דמתני'). וא"כ – לפי האשר"י – בתש"ת לא צריך ליזהר אלא שכל שבר יהיה פחות מג' גניחות (שהוא אורך ו' קולות של דהו לפי החשבון הנ"ל על פי המ"ב).

ומחלוקת זו מופיע בשו"ע סימן תק"צ. השו"ע פוסק כתוס', וז"ל: "שיעור תקיעה כתרועה, ושיעור תרועה כשלשה יבבות דהיינו ג' כחות בעלמא כל שהוא והם נקראין טרומיטין; ולפי זה צריך ליזהר שלא יאריך בשבר כשלשה טרומיטין" עכ"ל, ואילו הרמ"א פוסק כהגהות אשר"י וז"ל: "וי"א דאין לחוש אם האריך בשברים קצת, ובלבד שלא יאריך יותר מדאי (וכן נוהגין) שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה" עכ"ל.

ואפשר לתרץ שיטתם באופן זה: מתוך דברי המאירי בסוגיא, מבואר שבאמת גם ילולי וגם גנוחי הם ב' מיני בכי. וגם מ"ד שסובר שיכבה דקרא (אצל אם סיסרא) היא שברים, מודה שילולי הוא ג"כ סוג של בכי – וכן להיפך. אלא – לדוגמא – המ"ד שסובר יכבא היא גנוחי סובר שכאשר התורה קבעה מה היא התרועה דמצוה, היא קבעה והכשירה גנוחי ופסלה ילולי. נמצא – לפי מ"ד זה – דגנוחי היא תרועה כשרה וילולי היא תרועה פסולה. אבל מ"מ עדיין יש לילולי שם תרועה, אלא שם תרועה פסולה. ויש להוסיף עוד יסוד דהנה מצאנו דשיעור תקיעה כתרועה, וצ"כ מה הפירוש בתליה הזו, האם הכוונה שזהו כסימן בעלמא של אורך התקיעה או שמונח כאן תליה בעצם הצורה – והפירוש בזה כי החפצא של תקיעה הוא הקול הפשוט של התרועה, כלומר יש קול א' בשופר, אבל יש ב' אופנים ביציאת אותו קול – או באופן פשוט (תקיעה) או באופן הקטועה (תרועה). ואם ננקוט כהצד הב', י"ל דאם ילולי הוי תרועה פסולה, בהכרח דכרוך בזה

וחנה המהרש"א כתב שבאמת התוס' חזרו משיטתם. ולכאורה זהו משום מה שהבאנו לעיל שהתוס' עצמם כתבו שבתש"ת צריך להאריך בתקיעות (יותר ממה שתוקעין בתר"ת) – הא משמע שהתקיעות בכל 'סט וסט' הוא נידון בפ"ע ולא אכפת לן אורך התקיעות שבסט אחר, דהיינו כסברת האשר"י. אולם מזה שהשו"ע והרא"ש הבינו שעדיין קיימת שיטת התוס' למסקנה, לא משמע כדברי המהרש"א. ועוד יש להוסיף דמיניה וביה בתוס' לא משמע כדבריו, שבהמשך דבריהם הם מביאים

דאיכא ג"כ תקיעה פסולה. וא"כ נמצא דלמ"ד תרועה כשרה היא שברים, יש תקיעה כשרה בהדה. אולם מצד שני יש ג"כ ילולי שהיא תרועה פסולה, ויש גם כן תקיעה בהדי הילולי (אורך ג' קולות של כל דהו) שהיא תקיעה פסולה. ואם כנים הדברים, מיושבים דברי התוס', דכאשר תוקע תש"ת, התקיעה הכשרה חייבת להיות מה שבא בהדי ג' שברים, שהיא תקיעה דו' קולות וכו', וכמבואר בהמשך התוס'. אולם אם הוא מאריך בשבר א' כשיעור ג' קולות, נמצא שיוצאת מכלל תרועה ונכנסת לכלל תקיעה פסולה, ששם תקיעה עדיין יש לה, ואפילו למ"ד תרועה דקרא היא שברים וכו"ל.

ולפי זה יש לומר דלכאורה ההגהות אשר"י חולק וסובר שכאשר התורה קבעה שהתרועה דמצוה היא שברים, ל"א דילולי עדיין שם תרועה (פסולה) עלה, אלא היא כמאן דליתא דמי. וממילא אין לתקיעות של ילולי שם תקיעה כלל.²

דרשת הרמב"ן לר"ה

הרמב"ן מביא וחולק על שיטת התוס' הנ"ל שצריך לזהר לא להאריך בשברים, וז"ל: "וכתוב בתוספות של

רבינו שמשון וצריך לזהר בשברים שלא יהא מאריך בכל אחת מהן כשיעור שלש יבבות של שלש קולות כל שהוא, דאם כן נעשית כל אחת מהן תקיעה, דשיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה שלש יבבות, ובאמת שיפה עיין וטוב לזהר, אבל כפי הנראה מדקדוק הלשון אין ההפרש שבין השברים לתקיעה בין ארוך לקצר, אלא שזה קול פשוט סופו כתחילתו כאיש מרים קולו לשורר ולרנן, וזהו קול שבור כעין המליל וכו', אלא שההפרש וההבדלה שביניהם בדמיון הקול הוא לא בגדלם וקטנם, וכתב רבינו חננאל פירוש יבבות זו אחר זו, שברים בניחותא והפסק בנתיים, ע"כ, ולא הפסק גמור שיששה אלא שיהיו שני קולות שיפסק הקול בשבר ניגון" עכ"ל.

הא קמן שלפי הרמב"ן לא שייך כלל הקפדת התוס', שאינו דומה קול השברים לקול התקיעה, ששברים אינם קול פשוט אלא קול שבור, ולכן אפילו אם מאריך בכל שבר, לעולם אינו בא לכלל תקיעה. ומש"כ הרמב"ן בסוף דבריו - "ולא הפסק גמור וכו'" - הוא בא לבאר דברי הר"ח ("שברים בניחותא והפסק בנתיים") וכתב שכוונתו שכל שבר הוא 'שני קולות שיפסק הקול בשבר ניגון'. ויש חידוש בזה שנוצר הפסק לא

2. ויש לחקור מה הדין אם משהו מאריך ביבבות כשיעור שברים - דהיינו הוא עושה כל יבבה כב' קולות של כל דהו (על פי חשבון הביה"ל). לכאורה לפי מש"כ בדעת התוס' צריך להיות פסולה, משום שנחשבת תרועה פסולה (דיצאה מכלל תרועה כשרה). ויש להביא ראיה לזה מתוך דברי רבי אבהו דאתקן תקיעה, שלשה שברים, תרועה, תקיעה, משום דמספקא ליה האם תרועה הוי ילולי או גנוח. ואם נאמר דילולי באורך של שברים עדיין נחשב כילולי, למה הוצרך להתקין שברים ותרועה באמצע - הלא די לו בשברים לחוד ויחשב או כילולי או כגנוחי ודו"ק.

בשהית זמן בין קול לקול אלא ע"י עצם 'ניגון השני' של השבר. וצ"ב איך סדר הניגון דשברים לדרכו של הרמב"ן, דיש לדון האם מתחיל בקול גבוה ואז שוברים ויורד למטה וכמין 'או-טו', או דלמא הסדר הוא להיפך שמתחיל נמוך ועולה למעלה וכמין 'טו-או'. ואולי אפשר ללמוד מזה הכרעה שלפי הרמב"ן השבר אינו 'עולה' בניגונו בשבר באמצע 'מלמטה למעלה' אלא שיורד בשבר באמצע מלמעלה למטה, כי אז יותר מובן שנחשב - סוף קול של ה'או-טו' - כחלק המשמש כמפסיק בין הקולות כי הוא אינו מעיקר הקול, דהלא עיקר הקול הוא ה'או' בתחילה, וה'טו' בסוף הוא שיוצר השבר בקול, אבל אינו עיקרו של הקול. וצ"ע.

חידושי הריטב"א

הריטב"א כתב וז"ל: "הרי למדנו שיעור התקיעה והתרועה, אבל עדיין לא למדנו שיעור השבר, ונראין דברים שהשבר קטן מתקיעה דאי לא הוי ליה תקיעה, וגם גדול הוא מן היבבה של בני אדם, וכיון שכן נמצא שהשבר אינו אלא כדי ב' יבבות ויותר מעט אבל לא ג' יבבות שלימות שהרי התקיעה של תר"ת שיעורה ג' יבבות, והיאך יהיה שבר דתנא ברא כתקיעה דתנא דידן עכ"ל. לכאורה הריטב"א מביא הוכחה חדשה ששבר לא יכול להיות כאורך ג' יבבות, דאינו מסתבר שמה דתנא דידן קורא תקיעה תנא דברייתא קורא תרועה. אולם יתכן שאין זו אלא בדרך של הוכחה.

אבל בפירוש טעם הדבר, יתכן שהריטב"א מסכים לשיטת התוס' שאם השבר הוא כג' קולות כל דהו, נעשה שבר דתש"ת כתקיעה של תר"ת והוי תקיעה פסולה וכנ"ל, אבל א"כ קצת קשה, דלמה לא טען הריטב"א ישירות טענת התוס'. ואלא יתכן לומר בריטב"א דלעולם אין שם הפסול שהשברים נהפכו לתקיעה (וכמו שביארנו בתוס') אלא דנאמר שיעור למעלה בקול השבר, וזהו פסולו, דהשבר אינו בשיעורו הנכון, ויסד דבריו ע"פ ה'לא מסתברא'.

הריטב"א ממשיך אח"כ: "ואין לומר שאין הפרש בין תקיעה לשבר באריכות הקול אלא בשינויו, שזה אינו, שהתקיעה קול פשוט בלא שבירה וכן השבר בעצמו אינו נעשה לשברים שא"כ חזר יבבות, ועל כרחנו שבר ותקיעה קול פשוט ואין בהם כדי שינוי בנגון ואין שינוי בהם אלא באריכות הקול שהתקיעה ג' יבבות לכל הפחות והשבר קטן ממנו ואין בו אלא שיעור תנועת ב' אותיות דהיינו ב' יבבות עכ"ל. דהיינו הריטב"א בא לחלוק על שיטת הרמב"ן הנ"ל, וס"ל דאין שום הבדל בעצם הניגון של הקול, אלא דעיקר המבדיל בין הקולות הוא בענין האריכות של הקולות [ובספר עמק ברכה כבר עמד על המחלוקת הנ"ל]. אבל ראוי לציין שטמון בריטב"א גם השגה על דברי הרמב"ן, וזה דס"ל לריטב"א דאם עצם הקול שבור - כלומר שעולה ויורד, אז ס"ל לריטב"א דנהפך לתרועה, כלומר דיינין להו כב' קולות הצמודים זה לזה ללא הפסק, וא"כ

נתבטל קול השבר לגמרי, והוי כמו ב' כדרכו של הרמב"ן, דנתבטל השבר בהכי
יבבות - ונמצא דלריטב"א אסור להחמיר ודו"ק.

חבורה ב'

שיטת הריב"א והראב"ד בענין הנ"ל

שיטת הריב"א בשיעור שברים

אולם לא נתפרש בדברי הריב"א מה הוא סובר כלפי אורך השברים. והנה השו"ע (סימן תק"צ סעיף ג') כתב וז"ל: "וי"א ששיעור יבבא ג' טרומיטין; ושיעור תרועה כשלשה יבבות, שהם ט' טרומיטין; ושיעור תקיעה ג"כ תשעה טרומיטין, כתרועה; ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים, וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור י"ב טרומיטין" עכ"ל. ובפשטות הכוונה היא שבתשר"ת סה"כ אורך היבבות היא ט' כוחות (שהיא שיטת הריב"א) וסה"כ האורך של השברים הוא ג' כוחות. וכבר תמהו על זה האחרונים – מדוע כל שבר נשתנה להיות רק כח א', דאילו לרש"י היה ב' כוחות וסה"כ ו' כוחות (על פי הביה"ל הנ"ל).

ובאמת ע"י במג"א (שם ס"ק ג') שכתב שיש ט"ס בדברי השו"ע, ושצ"ל י"ח טרומיטין, והביא שכך כתבו שאר הפוסקים. והנה עולה מדבריו שלשיטת הריב"א, גם השברים ארוכים הם מהשברים של שיטת רש"י. דאילו לרש"י כל שבר (על פי הביה"ל) הוא ב' כוחות אבל לפי הריב"א הוא ג' כוחות. וצ"ל שהמג"א (ודעימיה) הבין שיש כלל

בחבורה א' הבאנו את שיטת רש"י (שהיא הדעה הראשונה בתוס' ד"ה שיעור) שיבבות הן ג' קולות בעלמא של כל שהו. והבאנו כמה ביאורים בדעת רש"י מה אורך כל שבר, ובתוכם שיטת הביה"ל שכל שבר הוא פי שנים (או קצת פחות) מכל יבבה (והיבבה הוא כח בעלמא דכל דהו). וגם הבאנו את שיטתו (כמו שהובאה בתוס') שאין להאריך בכל שבר כאורך ג' כוחות, דאז יוצאת מכלל תרועה (דשברים) ונעשית כתקיעה פסולה ע"ש.

שיטת הריב"א ביבבות

בהמשך דברי התוס' הובאה שיטה אחרת בענין אורך היבבות, וז"ל: "וריב"א והר"י בן הר"ר מאיר מפרשים דיבבא היא שלש כחות של כל שהוא, נמצאת תרועה תשע כחות ושיעור תקיעה כך היא. ולפירושם אין לחוש אם מאריך קצת בשברים. וצריך למשוך לתקיעה של קשר"ק לפירושם כשיעור ג' שברים ותשע כחות" עכ"ל. דהיינו לפי הריב"א כל יבבא ויבבא מורכבת מג' כוחות של כל שהו, נמצא שיבבות הן סה"כ ט' כוחות. ולכן אין לחוש בהארכת השבר אא"כ מארכים אותו לט' כוחות, דרך אז נעשית כתקיעה.

חלקים¹ (ולא שלש פעמים של ג' קולות). וממילא צריך להאריך בכל שבר – שהוא גם קול בפ"ע – עד שהוא כג' כוחות של כל דהו (וקצת יותר).

לפי כל הנ"ל, נמצא שא"א לצאת בשברים גם לשיטת רש"י וגם לשיטת הריב"א (על פי המג"א והגר"א). שלפי הריב"א כל שבר צריך להיות ג' טרומיטין (וקצת יותר) ולא פחות, אבל לפי רש"י צריך להיות ב' טרומיטין ולא יותר מג' (דאז נחשב לתקיעה פסולה וכמו שכתבו התוס' בתחלת דבריהם). אולם הגר"ח זצ"ל חידש עצה בזה לתקוע ד' שברים שכל א' הוא ב' וחצי כוחות של כל דהו. ובוה שפיר נתקיים שיטת רש"י. וגם לפי הריב"א הרי סו"ס תקע שברים שהם סה"כ אורך של יותר בט' טרומיטין. ואמר הגר"ח שלא מצאנו בשיטת הריב"א שאותן ט' טרומיטין חייבים להיות רק מג' שברים ולכן אפשר להגיע לט' טרומיטין גם מד' שברים. אולם העיר על דבריו הרה"ג רפאל שמואלוויץ זצ"ל דלעולם בעינן שסה"כ קולות של השברים ייצרו ע"י ג' שברים ולא יותר.

שיטת הראב"ד

הראב"ד (הל' שופר פ"ג הל"ד) כתב וז"ל: "שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלשה שברים, ודע שאין מחלוקת בין התנאים אלא בענין התרועה מה היא וכמה שיעורה, כי התנא האחד

פשוט לכו"ע – וכמו שרש"י יסד בדרך ל"ג: – ששברין ארוכים מיבבות. ולכן אם לפי הריב"א נתארך אורך היבבות, בה במידה שגם השברים הוארכו. ובאמת לפי זה צריך להיות כל שבר יותר ארוך מג' כוחות, שהרי שברים ארוכים מיבבות. ואכן עי' בבאור הגר"א (שם ס"ק ח') שכתב על דברי המחבר וז"ל: "צ"ל י"ח ולא דוקא אלא יותר מי"ח דשברים יותר מתרועה" עכ"ל. נאגב: גם מהגר"א הנ"ל חזינו ליסוד שביררנו בדרך המג"א.

אולם עי' ביד אפרים (שם) שהבין אחרת בדעת השו"ע, שצ"ל ט"ו טרומיטין. דהיינו לפי הבנת היד אפרים, אין חילוק בין שיטת רש"י ושיטת הריב"א כלפי אורך השבר (רק לגבי אורך היבבות הוא שנחלקו). ולכן אם לפי רש"י כל שבר הוא אורך ב' כוחות, ה"ה לריב"א. נמצא לפי זה שסה"כ טרומיטין בתשר"ת הם ט' דילולי ו' דגנוחי שהם סה"כ ט"ו. ולפי דעה זו, יש להעיר – האם נאבד הכלל הפשוט ששברים ארוכים מיבבות. וי"ל שבודאי לא – אלא נראה לפי היד אפרים שדנים על כל 'קול וקול' בפ"ע – כלומר אע"פ 'שיבבות' הן סה"כ ט' קולות, מ"מ כל קול וקול בפ"ע אינה אלא כח א' של כל דהו. ולעומת זאת, כל קול של שבר הוא באורך ב' כוחות של כל דהו, ונמצא שנתקיים הכלל ששברים ארוכים מיבבות. ולפי זה, צ"ל שלדעת המג"א (ודעימיה) אנחנו מסתכלים על כל א' מג' היבבות כקול א' הנחלק לג'

1. ובוה פליג רש"י ונקט שאין כל יבבה נחלק לג' אלא הוא קול א' כפשוטו.

אומר כי התרועה היא טרימוטי ושיעורה שלש טרימוטות, והוא שיעור קטן. והתנא האחר אומר כי התרועה היא שברים והם שלשה והוא שיעור גדול, אבל שיעור התקיעה אחד הוא לשניהם כתשע טרימוטות, או כשלשה שברים שהן שיעור אחד. ומי שאומר שברים הוא שאומר שיעור תקיעה כתרועה, ומי שאומר טרימוטות הוא שאומר תקיעה כשלש תרועות עכ"ל.

וביאור דבריו הוא דל"א שיש כלל לכו"ע ששיעור תקיעה כתרועה אלא בתחילת הסוגיא, כאשר הגמ' הקשתה סתירה בין ברי' ומתנ' ותירצה "אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולא בבי וכו'". אולם לאחר שהגמ' הקשתה סתירה בין מתנ' וברי' כלפי צורת התרועה (ג' יבבות דמתנ' לעומת ג' שברים דברי'), למד הראב"ד שהיתה חזרה, ועכשיו הכלל דשיעור תקיעה כתרועה לא נאמר אלא למ"ד תרועה היא ג' שברים, והמ"ד השני שהוא תנא דמתנ' סובר שהכלל

הוא אחרת, ו"שיעור תקיעה כג' תרועות", והוא סובר שתרועה היינו יבבות (ולא צריך עוד מה שאביי תירץ על הסתירה הראשונה ודו"ק), ועכשיו דבריו מתפרשים כפשוטם שתקיעה א' פי ג' ארוכה מג' יבבות. וכך מבואר בר"ן עי"ש.²

נמצא לפי הראב"ד (שנקט כשיטת רש"י באורך היבבות, שהם סה"כ ג' כוחות של כל דהו ולא ט' כשיטת הריב"א) שלעומת שיטת רש"י, אין אורך התקיעות בתר"ת ג' כוחות, אלא כל א' אורך ט' כוחות. וממילא אינו צריך לזוהר כ"כ כאשר עושה שברים דתש"ת שלא להאריך בשבר, שהרי לעולם לא מצאנו תקיעה קצרה בתר"ת. ולכן אינו צריך לזוהר בכה"ג באורך השברים אא"כ הוא עושה שבר שהוא יותר מט' טרימוטות, שאז הוא כאורך תקיעה. ועי' עוד לקמן מש"כ על זה על פי דברי הרשב"א.³

ויש ג"כ עוד נפק"מ בין הראב"ד והראשונים החולקים עליו לענין האורך של התקיעות דתשר"ת. לפי רש"י

2. וז"ל הר"ן: "אבל הראב"ד ז"ל פירש דהכי קאמר בהא ודאי פליגי, דמר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל והלכך תו לא אצטריכינן לפרושי מתניתין דתקיעות דכולהו בבי קא חשיב ולאפוקי מפשטיה, אלא שזה גורם לשנות בלשונותם דתנא דמתניתין סבירא ליה דתרועה דאורייתא יבבות נינהו, דהיינו ילולי שהם שלשה קולות קטנים. ומש"ה קתני דשיעור תקיעה כשלש תרועות שהם תשע טרימוטי, ותנא דבריייתא סבר גנוחי גנח והיינו שברים גדולים. ויש בכל שבר ושבר כדי ג' יבבות והוי נמי שיעור תקיעה לדידיה תשע טרימוטי, ובשיעורא דתקיעה לא פליגא כלל אבל בשיעור תרועה עצמה הוא דפליגי" עכ"ל.

3. ובנ"א: בשיטת הראשונים החולקים על הראב"ד וסוברים דלעולם לכו"ע תקיעה כתרועה, לא מצאנו דרך להימנע מזהירות באורך שבר אלא א"כ נקטינן שיעור יותר ארוך באורך התרועה (דהיינו היבבות) - ורק הריב"א נקט כן. אולם לפי הראב"ד אע"פ דנקטינן כשיעור קטן ביבבות, מ"מ לא צריך לזוהר בשברים כ"כ.

צריך לקיים דין 'תקיעה כתרועה' ולכן צריך תקיעות באורך סה"כ ט' כוחות של כל דהו (על פי הביה"ל) ולפי הריב"א בכה"ג צריך י"ח (או ט"ו - ע"י לעיל). ואילו לפי הראב"ד לעולם כל תקיעה היא ט' טרומיטין, ואע"פ שלשיטתו בתשר"ת יש י"ב סה"כ טרומיטין בתרועות ושברים.⁴

סמך מדברי הר"ן

ועיקר החילוק בין שיטת הראב"ד ושאר הראשונים - דלשיטת הראב"ד אין התקיעה תלויה בתרועה כלל, משא"כ לשאר הראשונים - נרמז בדברי הר"ן כאשר הוא מביא את המחלוקת ביניהם. הרי כאשר מביא שיטת רש"י והריב"א ("שיטת הגאונים") הוא מחפש מקור לאורך התקיעה, והוא כתב וז"ל: "דשיעור תקיעה בשיעור תרועה תליא דהכי קים להו דשיעור תקיעה כתרועה, וקרא נמי אקשינאו דכתיב והעברת דהיינו פשוטה וסמך ליה שופר תרועה" עכ"ל. דהיינו או שיש מסורת בידם ששיעור תקיעה כתרועה, או שיש היקש בקרא בין תרועה לתקיעה. ומאידך כאשר אח"כ מביא הוא את שיטת הראב"ד, הוא כתב וז"ל: "נמצא עכשיו לפי שיטה זו שאין תקיעה תלויה בתרועה כלל, דהא לתנא דמתניתין שיעור תרועה שלש יבבות ושיעור תקיעה ט' יבבות. אלא חכמים נתנו שיעור לתקיעה ט' טרימוטי דכי

האי שיעור משמע להו לישנא דוהעברת" עכ"ל. דהיינו לפי הראב"ד אין מסורת או היקש לענין שיעור התקיעה המקשר אותה לשיעור תרועה, אלא יש פירוש בפ"ע מהפסוק בלשנא 'והעברת'. ועי' עוד בלשון הרשב"א: "אלא מדכתיב והעברת דהיינו פשוטה שיעור חכמים באמד הדעת שאין פשוטה פחותה משיעור זה" עכ"ל. והן הן הדברים, שאורך התקיעה לפי הראב"ד הוא שאלה בפני עצמה שלא שייכת לתרועה כלל.

שיטת הרשב"א בדעת הראב"ד

הרשב"א אזיל כשיטת הראב"ד ודן בשאלה חדשה - מהו הדין אם מאריך בשברים (יותר מט' טרומיטין) - ומחדש שיש תקנה להאריך בתקיעה הסמוכה, וז"ל הרשב"א: "וה"ה לשברים ובלבד שיאריך כנגדן בתקיעה שלפניהם ולאחריהם כדי להבדיל בין תקיעה לשברים" עכ"ל. והנה לפי מה שלמדנו בחבורה א', בשיטת רש"י והריב"א לא שמענו כלל שיש דרך לתקן 'שבר ארוך' ע"י תקיעה יותר ארוכה אח"כ. דאדרבה, משמע שאם לא היה זהיר בשברים דתש"ת, שוב אין לו תקנה. ובמה נחלקו השיטות. לפום ריהטא, אפשר לומר שנחלקו האם הגריעותא של 'שברים

4. ועי' בר"ן וז"ל: "נמצא עכשיו לפי שיטה זו שאין תקיעה תלויה בתרועה כלל, דהא לתנא דמתניתין שיעור תרועה שלש יבבות ושיעור תקיעה ט' יבבות, אלא חכמים נתנו שיעור לתקיעה ט' טרימוטי, דכי האי שיעור משמע להו לישנא דוהעברת ולפי זה אין לשנות בין תקיעות של תשר"ת ותש"ת ותשר"ת ותר"ת כלל, דתקיעה יש לה שיעור בפני עצמה ואינה תלויה בתרועה" עכ"ל.

כתקיעה' תלוי בזה שעשה שברים כשיעור תקיעה (רש"י), או כפי 'התקיעה בפועל' שתקע לבד השברים (רשב"א). ואולם הסברא נותנת שאם רק האריך בשברים כשיעור תקיעה כבר יצאו מכלל שברים ומה יועיל אח"כ מה שהאריך בתקיעה שהוא לבד השברים, וכי מה שבפועל האריך בתקיעותיו יקבע שרק זהו כתקיעה אצלו, וסברא זו מהיכי תיתי, ודברי הרשב"א צ"ע.

אולם יש להוסיף עומק במחלוקת זו, ובאופן שכל א' אזיל לשיטתו. ונבאר: בחבורה א' יסדנו סברא בדעת רש"י והריב"א שבעצם תקיעה ותרועה אותו קול הם – וזה עומק הביאור בהכלל דתקיעה כתרועה. והפירוש בזה כי החפצא של תקיעה הוא הקול הפשוט של התרועה, כלומר יש קול א' בשופר, אבל יש ב' אופנים ביציאת אותו קול – או באופן פשוט (תקיעה) או באופן הקטועה (תרועה). לפי זה, שייך לומר ששבר ארוך מדאי ממילא נעשה כתקיעה (וכמו שמצאנו בדברי רש"י כלפי שברים דחש"ת ששבר יכול ליהפך להיות תקיעה פסולה). ממילא מי שעשה שבר יותר ארוך מט' כוחות (לדעת הריב"א) הרי יצא מתורת שבר ונעשה תקיעה, שסו"ס אותו קול הם, ולכן שוב אין לו תקנה, שהרי כבר פסל את השברים.

מאידך לפי הראב"ד בודאי ל"א שתקיעה ותרועה אותו חפצא של קול הם. שהרי הכלל שתקיעה כתרועה אינו לכז"ע. ואפי' למ"ד דשברים היינו

תרועה, אין קשר בעצם בין שברים לתקיעה, אלא הוי כעין סימן ששניהם באורך ט' כוחות. והבאנו ראייה לזה שלפי הראב"ד אין היקש בין תרועה לתקיעה ולא היה מסורת שתלוי א' בשני כלל. אלא דשיערו חכמים מה היא אורך התקיעה. א"כ אפשר לומר שלפי הראב"ד לעולם אין תרועה נעשית תקיעה, שאינם אותו חפצא של קול – אלא שתי קולות נפרדות נאמרו בשופר אשר אין שום שייכות בין א' לשני: א. קול שבר – שהוא קול א' המורכבת מכמה קולות שבורים וב. עוד קול, שהוא קול תקיעה, שהוא פשוט וארוך. וממילא ניתן לומר לסברת הרשב"א דמה שמשווי לקול, שהוא קול שבר, הוא זה גופא שעושהו ע"י קולות שבורים זא"ז, וממילא בעצם הוי קול שבור גם אם האריך בשברים כשיעור. וא"כ – בעיקרון – בניהון של הרשב"א, היינו אומרים שאין שום בעיה כלל אפילו אם מאריך בשבר יותר מט' כוחות, ולא צריך תיקון דעדיין שם שברים עלה ואין בעיה מצד החפצא של הקול. אלא מדויק ברשב"א שכל הבעיה אינה אלא משום טעם חדש, שאם מאריך בשבר א' באורך ט' כוחות, אינם נראים מובדלים אלא כאותו קול, ולכן צריך להבדיל ע"י הארכת התקיעה. ולמתבונן, אם לא עשה כן, הבעיה לפי הרשב"א (בדעת הראב"ד) נמצאת גם בתקיעה וגם בשברים וא"כ אתי שפיר למה די בזה שמאריך בתקיעות, שע"י זה מסדיר לשברים, ומשום דאין בעיה בעצמותם דשברים אלא שאין הבדלה בינם לבין התקיעה, ובזה די לנו אם

יארִיךְ בתקיעה ויגרום לתת הבדלה הבעיה נמצאת בעצמותו דשבר שהוא ביניהם. משא"כ לפי הריב"א (ודעימיה) פסול אבל לא בתקיעה ודו"ק.

חבורה ג'

ביאור בדברי רבי אבהו ובדין נשימה א'

עוד בדברי רבי אבהו

ראינו בחבורה א' דאיתא בסוף דף ל"ד. "אתקין רבי אבהו בקסרי: תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה. - מה נפשך. אי ילולי יליל - לעביד תקיעה תרועה ותקיעה, ואי גנוחי גנח - לעביד תקיעה שלשה שברים ותקיעה. מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל. מתקיף לה רב עזרא: ודלמא ילולי הוה, וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה. דהדר עביד תקיעה תרועה ותקיעה. מתקיף לה רבינא: ודלמא גנוחי הוה, וקא מפסקא תרועה בין שברים לתקיעה. דהדר עביד תקיעה שברים תקיעה. אלא רבי אבהו מאי אתקין. אי גנוחי גנח - הא עבדיה, אי ילולי יליל - הא עבדיה. מספקא ליה דלמא גנח ויליל. אי הכי, ליעבד נמי איפכא: תקיעה, תרועה, שלשה שברים ותקיעה, דלמא יליל וגנח. סתמא דמילתא, כי מתרע באיניש מילתא - ברישא גנח והדר יליל" ע"כ.

והנה הרמב"ן דן כמה מורכב השברים-תרועה דרבי אבהו. דהיינו לא מבואר להדיא בגמ' בדעת רבי אבהו כמה קולות יש בשברים-תרועה דתשר"ת של דרבי אבהו.¹ והריטב"א (ד"ה אתקין ר' אבהו וכו') מאריך בספק של הרמב"ן וז"ל: "יש שהיו סבורין לומר דלר' אבהו לא בעי ג' שברים וג' יבבות, דלא בעינן שלשה בחד מינייהו אלא היכא דהוו שברים לחוד או יבבות לחוד, אבל כי הוי תרוייהו לא, דאיהו לא אתא לאוסופי בשיעור תרועה ותקיעה שהיא כתרועה אלא שבא לומר שנעשה תרועה משברים ויבבות ובשתייהן כשיעור תרועה דתנא דידן או דתנא ברא" עכ"ל.² כלומר יש צד שיעשה או ב' שברים ויבבא א' (דהיינו ב' כוחות של כל שהו לפי רש"י ור' לפי הריב"א) או שבר א' וב' יבבות (דהיינו ג' כוחות של כל שהו לפי רש"י וט' לפי הריב"א). ויש להדגיש שלפי זה צ"ל דקים להו דקול התרועה מורכב מג' קולות דוקא.³ אבל הריטב"א דוחה צד זה,

1. ד"ל דכוונתו ב"תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה" היא באמת "תקיעה, שלשה: שהן נעשו משברים-תרועה ואח"כ תקיעה".

2. וז"ל הרמב"ן (סוף דף ל"ג): "דאי נמי גנוחי וייליל, לא גמר רבי אבהו דגנח תלת וייליל תלת אלא דשיעורא דקמאי תקין" עכ"ל.

3. דהיינו בשלמא אם מדובר בשברים דוקא, די"ל ששברים היינו ג' פעמים של שבר א', וה"ה אם מדובר ביללות דוקא. אבל עכשיו מדובר בסוג תרועה המורכבת מב' הסיגנונות, ומהיכי תיתי שאותה

כנגד א' הקולות של התרועה. ב. שברים ותרועה (בתשר"ת) נחשבו לקול א' שיש בו ב' חלקים, ומצד דיני תקיעה כתרועה די לנו שיתקע כנגד אורך א' מהחלקים. ועל פי זה ניתן ללמוד מסקנת הרמב"ן גם בב' אופנים: א. אם ההו"א היתה ששברים תרועה נחשבו לב' קולות, נתחדש דלעולם נחשבו לקול א' וא"כ פשיטא שצריך לתקוע כנגד אורך כל אותו קול. ב. אפילו אם מעיקרא היה נחשב כקול א', נתחדש במסקנה שמצד הל' תקיעה כתרועה, צריך לתקוע כנגד ב' החלקים של אותו קול ולא כנגד א'.

קושיית הראשונים על סוגיא דרבי אבהו

בעצם דברי רבי אבהו שהיה מסופק אם תרועה היא גנוחי או ילולי – כתב הריטב"א: "ונשאל רבינו האיי ז"ל וכי קודם שבא ר' אבהו לא יצאו ישראל ידי תקיעת שופר, שהרי נראה שהיה הדבר ספק ביניהם ענין התרועה, כדאמרן בהא ודאי פליגי, ואין ספק שהכרעה היתה להם בדבר כי האריך אפשר שבמצוה כזו שהיתה בכל שנה לא ידעו אמתתה ולא ראו אלו לאלו איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה איך היה נוהג" עכ"ל. דהיינו הקשו איך שייך שהיו קהילות שעשו א' דלא כהשני, בלי הכרעה א' לכולם. והאם לא היתה מסורת כיצד לתקוע, והאם צד א' לא יצאו יד"ח כלל.

וז"ל: "ולא נהירא, דלעולם ליכא גניחה בפחות מג' שברים כדמשער תנא ברא ולא יללה בפחות מג' יבבות כדמשער תנא דמתניתין, וכיון דכן ר' אבהו דחייש לגניחה ויללה היינו גניחה ויללה שלימות ממש דבציר מהאי לא חשיבי, ונמצא שצריך ג' שברים וג' יבבות כמו שנהגו" עכ"ל. דהיינו למסקנה רבי אבהו צריך ג' שברים וג' יבבות בתשר"ת, דאין משמעות לשברים בפחות מג' וכו'.

אמנם עי' עוד ברמב"ן דעדיין יש לדון על אורך התקיעות בתשר"ת. וז"ל: "ועוד לספקיה דר' אבהו לא אשכחן תקיעה כתרועה אלא לדעתא דתנא הוא דאמרי ליה, הא לרבי אבהו דיה לתקיעה כאחת מן הקולות שבתרועה, ואפשר שאף תקיעה דרבי אבהו כתרועה ידידה כשלשה שברים ושלש יבבות, והוא הנכון" עכ"ל. ולמעין בדברי הרמב"ן, היתה לו הו"א דהכלל של תקיעה כתרועה הנאמר בתשר"ת לא מחייב אלא כאורך א' מהן (דהיינו או השברים או היבבות). אלא שבסוף הוא מסיק שדין תקיעה כתרועה מחייב תקיעה באורך של סה"כ של השברים וגם היבבות. ויש לשאול במה שו"ט הרמב"ן. ויש לפרש את ההו"א בא' מב' אופנים: א. דשברים ויבבות נחשבו כב' קולות, ומצד דיני תרועה רבי אבהו מחייב לעשות שניהם. אולם בדיני תקיעה כתרועה לא צריך לתקוע אלא

תרועה חדשה חייבת להיות מורכבת מג' קולות. ולמתבונן אין זה כדברי הגר"ח שהבאנו לעיל, דלא נאמר בזה הלכה דבעינן דוקא ג' קולות בשברים כלל. אלא דבכל אופן שהוא נאמר הלכה דג' מכללה קולות בעינן.

ההדיוטות כמחלוקת "נקיט ליה תלמודא על דרך מחלוקת, ובדרך קושיא ותירוצ' עכ"ל.

אולם עדיין יש לשאול לפי דרך זו – למה רבי אבהו תיקן גם תשר"ת. האם ידוע היה לו מקום שנהגו לתקוע שברים-תרועה. הריטב"א מתיחס לשאלה זו וכתב וז"ל: "וגם הוסיף תרועה אחת משלו כי נתן דעתו לתקן התרועה בכל מיני קול נשבר שאפשר הנהגין" עכ"ל. כלומר רבי אבהו הוסיף שברים-תרועה, אבל עשה כן משום שחשש שאפשר שהיה מקום מסוים שכן נוהגין לעשות (אע"פ שלא היה ידוע לו) – כך לכאורה כוונת דברי הריטב"א.

ולפי דרך זו בראשונים, ניתן לישוב מה שהעירו התוס' (דף ל"ג: ד"ה שיעור תרועה) על המנהג בישיבה לתקוע בתקיעות דמעומד אמלכיות תשר"ק, אזכרונות תשר"ת ואשופרות קר"ק, וז"ל: "ועכשיו נוהגין לתקוע בישיבה לאחר קריאת התורה שלשים קולות ג' קשר"ק וג' קש"ק וג' קר"ק, ובתפלה תוקעין אמלכיות קשר"ק ואזכרונות קש"ק ואשופרות קר"ק. ולפום סוגיא דכולה פירקין היה ראוי לתקוע בשעת תפלה אמלכיות קשר"ק קש"ק קר"ק, וכן אזכרונות וכן אשופרות או לאחר תפלה כולהו וכו'. ומיהו לכאורה נראה לתקוע בתפלה כמו כן אמלכיות זכרונות ושופרות קשר"ק קש"ק קר"ק אכל חד וחד כדי לצאת מספק דרבי אבהו" עכ"ל. דהיינו היה קשה לתוס' למה במלכיות

והראשונים מביאים את תירוצו של רב האי, וז"ל הרא"ש: "כתב רב האי בתשובה. אל תחשבו כי נפלה בימי ר' אבהו ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות אחת אומרת שלש יבבות ואחת אומרת שלש שברים וקאמר אביי בהא פליגי. וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג לכל ישראל מהם עושים תרועה יבבות קלות. ומהם עושים יבבות כבדים שהן שברים. אלו ואלו יוצאין ידי חובתן כי שברים כבדים תרועה הן ויבבות קלות תרועה הן. והיה הדבר נראה כחלוקה אף על פי שאינה חלוקה. והן התנאים כמו שאמרנו למעלה הללו שונין שיעור תרועה כשלש יבבות והללו שונין שיעור תרועה כשלשה שברים. אלו משנתן כמנהגם ואלו משנתן כמנהגם. וקאמר אביי בהא פליגי, ולא פלוגתא היא שיהו מטעים אלו את אלו. אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה. וחכמים של הללו מודים הם כי שברים תרועה הם וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה הן. וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יהא ביניהם דבר של הדיוטות נראה כחלוקה" עכ"ל. דהיינו תירץ רב האי שבעצם המחלוקת בין חברי' למתנ' בדף ל"ג: (על פי אביי) לא היתה כפלוגתא רגילה שאין לצד השני קיום בעיני הראשון. אלא גם יבבות וגם ילולי נחשבו תרועה והיו מנהגים שונים מימי מ"ר וכל מקום עשה כמנהגו וכדין. אלא שאח"כ בא רבי אבהו ותיקן סדר א' לכולם שלא נראה להדיוטות כמחלוקת. ועי' בריטב"א שמוסיף שמשום שהיה נראה בעיני

אולם ר"ת חולק על רב האי גאון וסובר שבאמת היה לרבי אבהו ספק מהו התרועה של תורה, והיתה פלוגתא בזו כפשוטה, וכפשטות דברי אביי. ועי' בריטב"א שמסכם שיטתו: "אבל יש אומרים דודאי הא דר' אבהו ספיקא ממש הוי, ובודאי שבדורות הראשונים נהגו בתרועה כמו שראו למשה, אבל אותה תרועה בטלה בדורות התנאים והאחרונים, שהרי התורה אמרה סתם תרועה קול נשבר כדרך שאדם עושה בשברו וסגנון אחד אמרה תורה לכולם, ואין הדורות שוין בדבר, שהרי תמצא במיני הניגונים ענין קול שהיה קול מנגן לדור שעבר וחזר קול תמרור [לדור] אחר, וכן אירע בענין התרועה כי לא היו בדורות האחרונים מריעים על שברם כדרך הראשונים, וגם יש שמריעין בשתייהן או בשלשתן פעם בזה ופעם בזה ואינו יודע איזה יכשר הזה או זה, ולכך הוצרך ר' אבהו לתקן זה" עכ"ל. ולכן עי' בתוס' (שם) שלפי ר"ת בתקיעות דמיושב א"א לעשות כמנהג הישיבה, אלא: "הנהיג רבינו תם במקומינו לתקוע גם אזכרונות ואשופרות קשר"ק כמו במלכיות, דהשתא נפיק מכל ספיקי וליכא אלא הפסק ובהכי סגי שלא לשנות המנהג ביותר" – דהיינו לא סגי בלי לתקוע גם ילולי וגם יבבות ב'תרועות' דמלכיות, שופרות וזכרונות, דהיינו תשר"ת. אלא שאין לחשוש להפסק בין תקיעה לתרועה 'הנכונה'. ולפי שיטת ר"ת – לעומת הריטב"א – אין מקום להקל כלל בדיני תרועה כתקיעה ולהתיר (כגון) תקיעה באורך של יבבות בתקיעות דתשר"ת. וילכן

דמיושב וגם בזכרונות דמיושב ושופרות דמיושב לא תקעו ג"כ ג' קשר"ק וג' קשר"ק וג' קר"ק כמו בתקיעות דמעומד, כדי לצאת ידי ספק דרבי אבהו. אולם השתא על פי רב האי לא קשה כלל, שכל סוג תרועה בעצם כשר – ולא היה 'ספק' קמיה רבי אבהו. וכמו שהריטב"א עצמו כתב וז"ל: "ונמצא שלדברי רבינו האיי שפיר אדם יוצא חובתו בכל אחד מן הסימנים האלו כשעושה אותו ג' פעמים או כל סימן פעם אחת ויעשה האחד למלכיות והאחד לזכרונות והשלישי לשופרות, וכמו שנהגו עכשיו בתקיעות שעל סדר ברכות, וכל אדם יוצא גם בזמן הזה בתקיעות שעל סדר ברכות" עכ"ל.

ויש להוסיף עוד שלפי דרך זו, יש מקום להקל בדיני תקיעה כתרועה. ונבאר: הרי מצאנו בדברי התוס' (שם) וז"ל: "ונראה שחייב אדם להאריך בתקיעה של קשר"ק יותר משל קשר"ק ובשל קשר"ק יותר משל קר"ק, דהא שיעור תקיעה כתרועה, וקשר"ק אנו עושים משום ספיקא דגנוח ויליל" עכ"ל. כלומר צריך בכל 'סט וסט' לתקוע תקיעות באורך של ה'תרועה' הנמצאת באמצע. ולכן אם בתשר"ת תוקע תקיעה שאינה אלא כאורך של יבבות (כה"ג אשכחין בקלות לפי שיטת רש"י באורך היבבות עי' חבורה א' ואכמ"ל) הרי לא יצא יד"ח בתקיעות. אולם לפי הריטב"א י"ל שאם תקע ב(כגון) תשר"ת תקיעה שהיא רק באורך של יבבות, מכיון שכל תרועה נחשבת לתרועה כשרה (בין השברים בין היבבות) שפיר נתקיים דין תקיעה כתרועה.

נמצא שתוס' – שלמדו דברי רבי אבהו כדרך של ר"ת אזלי לשיטתייהו בריש דבריהם שהחמירו לתקוע תקיעה באורך התרועה דכל 'סט' בפ"ע].

אמנם עי' בריטב"א שמישב מנהג הישיבה, אפילו לשיטת ר"ת, וז"ל: "והנכון בזה דמדינא, הרי יצאנו ידי חובת מצות שופר בתקיעות דמיושב, ואין תקיעות שעל סדר ברכות באות לחובת מצות שופר, אלא לחובת תפלה בצבור להעלות תפלה בתרועה כענין בתעניות שתוקעין על ז' ברכות דמי שענה כדי להעלות [תפלה] בשופר, והתם בתקיעה אחת סגי בכל ברכה אליבא דרבנן, אבל ביום זה אין אנו רוצין

להפריד תרועה מב' פשוטות, ומכל מקום באיזה סימן מג' סימנין סגי לן ושוב אין חוששין לספיקות ולא להפסקות, וגם אם טעה בשברים או בתרועה אינו חוזר דמדינא בתקיעה אחת יוצא" עכ"ל. דהיינו הריטב"א תירץ שמצד חובת שופר, יוצאים יד"ח בתקיעות דמיושב, והתקיעות דמעומד אינן אלא משום חובת התפילה. ובעצם, משום חובת תפילה, די בתקיעה א'⁴, כעין בתענית ציבור. אלא – ממשיך הריטב"א – ביום ר"ה אינו ראוי לתקוע אלא בסדר תקיעה-תרועה-תקיעה. אמנם לא אכפת לן כלל אם התרועה איננה התרועה 'הנכונה' של תורה.⁵

דין נשימה בתקיעת שופר

א. סוגית הגמ' בסוכה דף נ"ג. יש להקדים שמצאנו בסוכה דף נ"ג: "מתנ". אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה וכו'. גמ'. מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא רבי יהודה אומר: הפוחת לא יפחות משבע, והמוסיף לא יוסיף על שש עשרה. במאי קא מיפלגי. רבי יהודה סבר: תקיעה תרועה תקיעה אחת היא, ורבנן סברי: תקיעה לחוד ותרועה לחוד וכו'. כמאן אזלא הא דאמר

רב כהנא: אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום. כמאן, כרבי יהודה. (אי רבי יהודה), פשיטא. מהו דתימא אפילו כרבנן, ולאפוקי מדרבי יוחנן, דאמר: שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא, קא משמע לן. ואימא הכי נמי. אם כן, מאי ולא כלום" ע"כ. הא קמן שנחלקו רבי יהודה ורבנן איך לחשב מנין התקיעות במקדש. לפי רבי יהודה תקיעה-תרועה-תקיעה נחשבו א' ואילו לרבנן נחשבו שלש.

4. לכאורה הכוונה היא תקיעה א' למלכיות, א' לזכרונות וא' לשופרות.

5. למתבונן, חזינן כאן עוד פעם כעין מה שלמדנו בחבורה א' דאפי' למ"ד תרועה היא (למשל) שברים, מ"מ יבבות אינם נחשבים לכולם, אלא כתרועה פסולה חשבינן להו וממילא לענין התקיעות דתפילה מהני כל סוג של קול ע"ש.

ב. מחלוקת הראשונים בהבנת הפסוק שהייה

בין שיעשה נשימה א', בין שלא יהא הפסק שהייה.

והנה נחלקו הראשונים בהבנת שיטת רבי יהודה. אולם יש להקדים שנראה מהראשונים שאם אדם מוציא כמה קולות (כגון תקיעה-שברים-תקיעה) בנשימה א', הכל נחשב לקול א'. ואם הוא נושם באמצע אותו 'סט', אז נחשב לב' קולות ולא לקול א'. ומצאנו עוד סוג של הפסק, דהיינו עי' 'הפסק שהייה' – כלומר אם אינו מוציא את הקולות ברציפות, דהיינו תכופות א' לשניה, אפילו אם עושה את הכל בנשימה א', נחשב שהפסיק בין התקיעות, ונמצא שהוציא קול א' אבל אותו קול מופסקת באמצע. ולמתבונן, 'הפסק נשימה' נקרא בגלל שהקול יוצא מנשימה אחרת וא"כ דין ההפסק נולד מהיכן שבא הקול. והפסק שהייה הוא הלכה בגוף הקול, שיש הפסק זמן בין שני חלקי הקול.

והנה הרמב"ן (עי' דף ל"ד. ד"ה הא דאקשינן וד"ה ומסתברא) הבין בדעת רבי יהודה שאין להפסיק כלל, לא על ידי נשימה באמצע ולא בהפסק שהייה (כך הבינו האחרונים את דבריו), שכאשר אמר רב כהנא בדעת רבי יהודה "אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום" הכוונה היא שאין להפסיק כלל וכלל. כלומר צריך קול א' המורכב מקולות תכופות א' לשניה. ונקטו האחרונים [וכך באמת פשוט הדברים מתוך הלשון "ולא כלום"] שזה כולל בתוכו,

אולם רש"י (סוכה ד"ה ולא כלום) כתב בדעת רבי יהודה וז"ל: "לא היה מפסיק בינתיים, אלא כדי נשימה" עכ"ל. הא קמן שלפי רש"י רבי יהודה מתיר לנשום באמצע תקיעה-תרועה-תקיעה, דלא כהרמב"ן. וא"כ לפי רש"י מה הפירוש בדברי רב כהנא בשם רבי יהודה ש"אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום". המאירי עומד על זה וכתב בדעת רש"י שרב כהנא (בדעת רבי יהודה) אינו מקפיד אלא שלא לשהות הפסק שהייה, וז"ל: "ומ"מ אנו מפרשים דברי ר' יהודה בהפסק שהייה, ולא שיהא הפסק נשימה קרוי הפסק. וכן פרשוה גדולי הרבנים" עכ"ל.⁶ ונראה הביאור בדעת רש"י שאם באנו לדון מצד הפסק הזמן שנוצר על ידי שנשם באמצע, י"ל שלנשום באמצע יכול לעזור לטובת התקיעות ולכן אינו קרוי הפסק, משום דהוי צורך התקיעות. ואמנם מ"מ שייך לדון מצד הטענה של שאר הראשונים בעצם מה שעושה בב' נשימות תחלק הקולות. אלא נראה דמודה רש"י לשאר הראשונים שמצד 'הקולות' שפיר הוי ב' קולות, אבל לא איכפת לן בזה, והטעם לזה משום שלפי רש"י – לכאורה הביאור בדברי רבי יהודה שכל תקיעה-תרועה-תקיעה 'אחת היא', הכוונה מצוה א', ולא קול א'. וכך כתב רש"י עצמו בערכין דף י. (ד"ה כרבי

6. ועי' רש"י ערכין דף י. (ד"ה ולא כלום) וז"ל: "שלא ישהא ויפסיק בין פשוטה שלפניה לתרועה ובין התרועה לפשוטה שלאחריה אלא בבת אחת סמוכות זו לזו" עכ"ל.

יהודה) וז"ל: "דאמר חדא מצוה נינהו ולא בעי אפסוקי" עכ"ל. וביאור דבריו שצריך לעשות 'סט' התקיעות בעשיה א', שנחשב למעשה מצוה א'. כלומר מצד 'מעשה התקיעה' של הגברא הוי מעשה א'. ולכן אם מפסיק בשהייה אינו נחשב למעשה א'. אולם אם נושם באמצע אע"פ שנחשב לב' קולות, מיהו לענין מעשה הגברא מעשה א' חשבינן ליה. וא"כ כל מה שדן רש"י בהפסק נשימה הוא מצד מה שפועל הפסק במעשה התקיעה, ולזה שפיר תירץ כנ"ל.

לפי זה בדעת רש"י, בשברים לכו"ע (דהיינו אפי' לרבנן) צריך לעשותן בנשימה א', דלכאורה הג' שברים צריכים להיות קול א' (ולא די רק במעשה א'). אולם מצאנו במאירי בדעת רש"י לא כן, אלא שמותר לנשום בין שבר לשבר, וצ"ע. ולכאורה צ"ל שלפי המאירי (בדעת רש"י) לעולם בעינן קול א' (אפילו בתקיעה-תרועה-תקיעה) אלא שאע"פ שמפסיק בנשימה, מ"מ נחשב לקול א'. ונחזור לזה לקמן. נושם אפשר לדחות, דלעולם הוי ב' קולות ומ"מ אין זה מגרע בשברים, ומשום דלא בעינן אלא שיעשה כל השברים בתקיעה א' (מעשה הגברא) ושפיר איכא לזה].

ומצאנו שיטה שלישית בתוס' סוכה דף נ"ד. (ד"ה מה"ד) וז"ל: "קמ"ל דוקא לרבי יהודה קאמר רב כהנא, משום דתקיעה ותרועה ותקיעה כולה אחת היא, ואפילו הפסקה מועטת פחות מכדי לגמור שלשתן לא יפסיק, אלא כדי

נשימה דהפסקה צריך כדאמר בשילהי ר"ה (שם) ותקעתם תרועה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפ"ע עכ"ל. דהיינו לפי התוס' בדעת רבי יהודה, אע"פ שאין להפסיק הפסק שהייה, מיהו חייב הוא להפסיק ע"י נשימה באמצע. וזה דלא כדברי רש"י שהתיר לנשום אם צריך, לכאורה לטובת התקיעה, אבל אינו מחייב בזה. ולפי רש"י אותה נשימה הוי בגדר 'ולא כלום'. משא"כ לפי התוס' שיש חיוב לנשום באמצע, אותה נשימה היא בגדר 'מלתא היא'. ולפי התוס' אין התועלת בנשימה זו כדי להבדיל במעשה תקיעה ומשום שזו היא לטובת התקיעה, וכמו שלמדנו בדעת רש"י, אלא היא כדי לקיים דין חדש המובא בסוגיא ב"ה דף ל"ד. - שם איתא "דתניא: ותקעתם תרועה - תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה" ע"כ. ושוב יש לבאר לפי התוס' דענין ה' בפני עצמה נאמר על 'הקול' - שצריך לחלקם לב' 'קולות' וממילא בעינן שיעשה בב' נשימות. אבל א"כ אם באנו לדון איך התוס' יפרשו עצם דינא דרבי יהודה, יהא מכאן ראייה שיסברו כדעת רש"י שרבי יהודה מצריך מעשה מצוה א'. ועי' עוד בלשון התוס' בערכין דף י. "דלרבי יהודה בעינן תקיעה אחת", ונראה שאין הפירוש בזה דבעינן 'קול א', אלא דבעינן מעשה תקיעה מצד הגברא, וכפי שהוכחנו מתוס' בסוכה. [אולם עי' רש"י שם ד"ה תקיעה בפ"ע שלומד פשט אחר בברייתא, שהיתה הו"א לתקוע רק תקיעה ולא תרועה - קמ"ל הדרשה שצריך גם תקיעה וגם תרועה. ולכן לשיטתו אין מקום לחייב בנשימה כדי להפסיק. ולא נשאר מקום הנשימה

בדעת רבי יהודה אלא בגדר 'מותר', ומשום שיש תועלת להוצאת קול התקיעה].

ג. מה יוצא מהנ"ל לדידן דק"ל כרבנן

ביוז דק"ל כרבנן, כלפי תקיעה-תרועה אין נפק"מ מכל הנ"ל. אולם ע"י בר"ן (דף י. בדפי הרי"ף ד"ה מתקיף) שכתב וז"ל: "צריך להזהר לעשות השברים כולן והיבבות כולן בנשימה אחת, דשברים ויבבות לדידן ודאי מצוה אחת נינהו כתקיעה ותרועה לרבי יהודה. וכי היכי דלרבי יהודה צריך שיעשה תקיעה ותרועה בנשימה אחת כדמוכח בפרק החליל (שם) ה"נ בשברים ויבבות לדידן דמצוה אחת נינהו כלפי נשימות בדעת רבי יהודה" עכ"ל. דהיינו כלפי תש"ת ותת"ת לדעת הרמב"ן (דבזה קאי הר"ן) צריך לעשות התרועה שהיא קול א' (או השברים או היבבות) בנשימה א'.

ודנו עוד מה לעשות בתרועות דתשר"ת, שהרי השברים-תרועה נחשבו לתרועה אחת. והנה בדעת רש"י, יש לדון דאפשר לומר שצריך לעשותם בנשימה א', שהרי – לעומת תקיעה ותרועה שהיא ב' קולות – שברים-תרועה היא קול א' (שתוקעים שברים-תרועה משום ספק מה היא התרועה הנכונה – ע"י לעיל). ואולם הגר"א נקט בדעת רש"י לא כן – שגם בשברים-תרועה יש לו היתר לנשום בין שברים לתרועה. ויש לבאר דבריו בדעת רש"י: א. דרש"י סובר שגם היכן

דבעינן קול א', לא בעינן נשימה א', ואז יוצא דרש"י חולק על הנחת היסוד של הראשונים, או ב. דלעולם מודה רש"י דהו"ב' קולות ומ"מ לרש"י לא מצאנו הקפדה כזו בשברים-תרועה, אלא הק"ו דהראשונים דנו מדעת רבי יהודה מתפרש אך ורק לענין דהוי מצוה א' – אשר לדעת רש"י מתפרש כמעשה תקיעה אחת. ולכן לרש"י בעינן שלא יפסיק בשהייה כלל בין השבר לתרועה אבל אין שום חסרון מצד ב' נשימות. אמנם מצד שני מבואר בגר"א דשברים גם רש"י מודה שצריך לעשותם בנשימה א' [שכתב שאין חולק על זה לענין שברים]⁷. ולכאורה כאן יש הכרעה על הספק שלנו הנ"ל בדעת רש"י, דאם נימא דרש"י חולק על עצם ההנחה של הראשונים וסובר שהפסק נשימה לא הוי סיבה לאשווי לב' קולות, א"כ מ"ש לענין שברים. אבל אי נימא כדרך השניה שביארנו דלעולם מודה רש"י דהוי ב' קולות, אלא דלא איכפת לן בזה לענין שברים-תרועה ורק דבעינן מצוה א' – מעשה תרועה א', א"כ יש לחלק דבשברים מודה רש"י דהוי קול א', ולכן צריך כאן מעשה בנשימה א' ודו"ק.

ולפי הרמב"ן, כשם שבתש"ת צריך לדעת רבנן לעשות השברים בנשימה א' וכמו כן ביבבות דתת"ת, ה"ה שחייב לעשות שברים-תרועה דתשר"ת בנשימה א', וז"ל הרמב"ן: "ומסתברא שאין להפסיק כלל בתשר"ת בין שברים

7. אולם לא היה לגר"א את דברי המאירי בדעת רש"י (נ"ל) שמותר לנשום בין שבר לשבר.

ר"ת מתקיעה-תרועה-תקיעה דרבי יהודה, ושם לא שייך כלל סיבה חדשה של 'לא עבדי אינשי' כלל, שלא קיימת סברא כזו אצל תקיעה-תרועה, וא"כ מאי פריך הרמב"ן על ר"ת מהתם.

אולם אם ננקוט כהצד השני בר"ת, שמשום 'לא עבדי אינשי' הוא נשימה הפסק גרוע, יש מקום להבין את דברי הרמב"ן. ונבאר: בתר"ת הרי הקולות בעצמותם מחולקין, אפי' לדעת רבי יהודה. אלא משום שהן מצוה א', נחשבו לרבי יהודה מצד הדין כקול א'. ואע"פ שכל חיבור של 'הקול' שם בדעת רבי יהודה אינו 'טבעי' אלא משום הדין דמצוה א', וא"כ לא עלול להיות נפסל ע"י הפסק גרוע, מ"מ מצאנו שנשימה באמצע פוסלת באותו 'קול'. א"כ ק"ו בתשר"ת דידן, ששברים-תרועה פחות מחולקין בעצם, דדלמא שברים-תרועה היא היא 'תרועת התורה' והוי בעצם קול א', וא"כ עלול להיות נפסל בקל ע"י הפסק, בודאי שהפסק גרוע יפסול בו ודו"ק.

ואמנם מאידך הריטב"א (שם דף ל"ג:) שהביא גם הק"ו של הרמב"ן נחלק על ר"ת מצד אחר, וכתב דלעולם הדרך לגנוחי וילולי היא בנשימה א' – כלומר שנחלק עליו במציאות שהדברים שזהו דרכו – ונתבאר היטב לצד הראשון של חקירתנו בדעת ר"ת, דאע"ג דשפיר מודה לק"ו של הרמב"ן מ"מ לפי ר"ת ליכא הפסק כלל. כי זהו סדרו של הקול, וא"כ עדיין יהא מותר – ראוי לעשות

לתרועות, דכיון דמשום דילמא גנח וייליל הוא א"כ הכל תרועה אחת ואין להפסיק בין התרועה עצמה, ואם הפסיק נפסקה וליתיה לשיעוריה ואינה עולה" עכ"ל. אולם ר"ת – שאכן למד דברי רבי יהודה כדרך של הרמב"ן ולכן לדידן מחייב שברים דתשר"ת ויבכות בתר"ת בנשימה א', חולק על הרמב"ן כלפי שברים-תרועה דתשר"ת, וז"ל (הובא בר"ן): "ר"ת ז"ל כתב בתשובה דשלשה שברים בנשימה אחת עבדינן להו דבמקום תרועה נינהו אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא מסתבר דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי" עכ"ל. והנה יש לבאר מהו הפשט בדברי ר"ת. האם א. לעולם שברים-תרועה הם קול א', אלא דמשום "דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי" הסדר של אותו קול א' הוא ע"י נשימה באמצעיתו, ואין זה נחשב למפסיק כלל. או דלמא ב. לעולם אותה נשימה א' הוי הפסק, אלא משום טעם 'לא עבדי אינשי' אינו נחשב אלא 'למפסיק גרוע' ולכן אינו פוסל את הקול.

ויש להביא ראיה לצד השני בחקירה זו מתוך דברי הרמב"ן. הרי כאשר הוא חולק על ר"ת הוא כתב וז"ל: "וק"ו הדבר, דהא לרבי יהודה דאמר תקיעה ותרועה אחת היא כלומר מצוה אחת אמרינן אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום, כ"ש דשברים ותרועה בסימן תשר"ת שהכל תרועה אחת ממש שאין בין שברים לתרועה ולא כלום" עכ"ל. ולמתבונן בדבריו הוא מקשה על שיטת

בשתי נשימות אלא שנחלק עליו על
עיקר הדרך וא"ש.
ויש לציין עוד שיטה, של התה"ד (הובא
דבריו במ"ב ס"ק י"ח) שאפי' לדעת אלו
הסוברים שצריך לעשות שברים-תרועה
דתשר"ת בנשימה א', מ"מ יש לעשות
הפסק מעט בין השברים לתרועה. ומקורו
מדברי רש"י בחולין דף כ"א: (עי' בבית
יוסף סימן תק"צ ד"ה כתב רבינו דג' שברים וכו').

חבורה ד'

עוד בענין מחלוקת רש"י והרמב"ן בדין נשימה א'

והנה דנו האחרונים האם לפי הרמב"ן בשברים-תרועה א. צריך לעשות הכל בנשימה א' וגם בלי הפסק שהייה או ב. אסור להפסיק בנשימה אבל מותר להפסיק בשהייה. ובמושכל ראשון, יש להביא ראיה מהראשונים כהצד הראשון. שהרי למדנו בדעת רש"י בחבורה ג' שלפי רבי יהודה אע"פ שמותר לנשום באמצע, אסור להפסיק בשהייה. וגם מצאנו סמך לזה בדברי המאירי. וא"כ לכאורה הדברים ק"ו כאן בדעת הרמב"ן – דהיינו אם אסור להפסיק בנשימה בשברים-תרועה דתשר"ת, כ"ש שאסור להפסיק בשהייה.

ועוד יש להוסיף שאפשר להוכיח את זה מיניה וביה בדעת הרמב"ן, לקמן בסוגיא דרבי אבהו. שם הגמ' מקשה על תשר"ת דרבי אבהו: "מתקיף לה רב עזירא: ודלמא ילולי הוה, וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה" ע"כ. והנה הראשונים תמהו על קושית רב עזירא – מדוע השברים (על הצד שתורעה היא ילולי גרידא) מפסיקין בין תרועה לתקיעה. ותירצו שרב עזירא (וגם רבי אבהו לפי הבנתו) חושש לשיטת רבי יהודה. והרמב"ן מביא תירוץ זה (אלא דמשום קושיות אחרות הוא מדחה את התירוץ ע"ש).

בחבורה ג', למדנו שלפי הרמב"ן, כאשר רבי יהודה אמר בסוכה (דף נ"ג:): "תקיעה תרועה תקיעה אחת היא", הכוונה היא שאין להפסיק כלל, לא בהפסק שהייה ולא בהפסק נשימה (כך הבינו האחרונים את דבריו). אלא צריך לעשות הכל בנשימה א', ובלי הפסק שהייה. וזה מונח במה שאמר רב כהנא שם בדעת רבי יהודה "אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום", כלומר צריך קול א' (שע"י נשימה א' היא יחשב לקול א') המורכב מקולות תכופות א' לשניה. ואע"פ דקי"ל כרבנן (דרבי יהודה) שאין תקיעה-תרועה-תקיעה נחשבים 'אחת', מ"מ כאשר אנו באים לדון איך לתקוע שברים-תרועה של תשר"ת, כאן שייך לחייב לעשותם בנשימה א'. דמכיון דאנו עושים שברים-תרועה משום ספיקא דתרועה (דלמא תרועה דתורה היא באמת שברים-תרועה) הרי היא תרועה א', וכאן יודו רבנן שצריך נשימה א'. וכך כתב הרמב"ן (ע"י דף ל"ד. ד"ה הא דאקשינן וד"ה ומסתברא) וז"ל: "ומסתברא שאין להפסיק כלל בתשר"ת בין שברים לתרועות, דכיון דמשום דילמא גנח וייליל הוא א"כ הכל תרועה אחת ואין להפסיק בין התרועה עצמה, ואם הפסיק נפסקה וליתיה לשיעוריה ואינה עולה" עכ"ל.

ונחזי אנן – איך תירוצן זה מועיל לקושית רב עזירא. הרי מי אמר שלא עשה תשר"ת בנשימה א'. דלמא עשה הכל בנשימה א', ובאופן שגם רבי יהודה יאמר שאין כאן בעיה כלל. אלא ע"כ צ"ל שבתשר"ת גם הפסק שהייה פוסלת, ולכן – על הצד שתרועה היא ילולי גרידא – השברים מפסיקים בין תרועה לתקיעה משום שגורמים שאינם תכופות זו לזו (שזה עצם הבעיה בהפסק שהייה).¹

שיטת ר"ת ושיטת הרמב"ן החולקת עליו

כבר ראינו בחבורה ג' שר"ת חולק על הרמב"ן כלפי שברים-תרועה דתשר"ת, וז"ל (הובא בר"ן): "ר"ת ז"ל כתב בתשובה דשלשה שברים בנשימה אחת עבדינן להו דבמקום תרועה נינהו אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא מסתבר בחדא נשימה לא עבדי אינשי" עכ"ל. ונחזור לעיין בשיטתו: הנה יש להציע ב' פשטים במש"כ "דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי". א. משום דלא עבדי אינשי הכי, אין זה סדר של הקול, וזו סיבה חיובית לפסול שברים-תרועה שנעשו כקול א' בלי הפסק נשימה. אבל הוכחנו שאין הרמב"ן מבין כך את דברי ר"ת. שהרי כאשר הוא חולק על ר"ת, הוא כתב וז"ל: "וק"ו הדבר, דהא לרבי יהודה דאמר תקיעה ותרועה אחת היא כלומר מצוה אחת אמרינן אין בין תקיעה

לתרועה ולא כלום, כ"ש דשברים ותרועה בסימן תשר"ת שהכל תרועה אחת ממש שאין בין שברים לתרועה ולא כלום" עכ"ל. הרי הוא מקשה על שיטת ר"ת מתקיעה-תרועה-תקיעה דרבי יהודה, ושם לא שייך כלל הסיבה חדשה לפסול (לא עבדי אינשי), שלא קיימת סיבה זו אצל תקיעה-תרועה, וא"כ מאי פריך הרמב"ן על ר"ת מהתם.

אלא לפי הרמב"ן צ"ל צד אחר בשיטת ר"ת, דהיינו דלעולם אין הסבר של 'לא עבדי אינשי' סיבה לפסול, אלא עם זה ר"ת בא לומר לן שהשברים והתרועה נחשבו כב' קולות מחולקין לפנינו, כלומר זו היא 'הסתמות' של אותן קולות, ואינן קול א' ותו לא מידי.

ואם כנים הדברים, עכשיו שפיר ניתן להבין הק"ו של הרמב"ן. הוא מסכים לר"ת שמן הסתם ב' קולות מחולקין הן. אולם הק"ו מלמד שאעפ"כ צריך לתקוע אותם כקול א'. וממילא אסור להפסיק בנשימה. שהרי תקיעה-תרועה-תקיעה בעצם מחולקים הם לגמרי, אלא משום שהיא מצוה א' לרבי יהודה, צריך לעשותם כקול א', ק"ו שברים-תרועה שהן ב' חלקים של תרועה א' (ולכן יותר מחוברים הם בעצמותם) ממילא, משום שהיא מצוה א', התורה בודאי תחייב לעשותם כקול א' ולא להפסיק. ודרך זו בהבנת דברי הרמב"ן (וממילא בדברי ר"ת לדעת הרמב"ן) מצאנו בבאור

1. וע"י היטב בראשונים שאינם דנים שם מצד מושג חדש של 'הפסק קול', כי הוא החידוש של הרמב"ן, שבזה הוא דוחה שיטת הראשונים.

- מה חסר כאן בדעת רש"י, הרי אין מקור בכלל לחייב נשימה א' במצוה א', ועל פי החשבון הנ"ל. ובאופן קל, נוכל לתרץ שהוספה זו של ר"ת נצרכת כדי לחייב הפסק נשימה (דאילו לפי רש"י לחודיה מותר להפסיק בנשימה, כמו שמצאנו אצל תקיעה-תרועה-תקיעה דרבי יהודה, אבל אין חיוב). אולם דרך זו קשה, שהרי הריב"ש נקט בדעת ר"ת (והרי הוא למד ר"ת כדרכו של הגר"א) שאין חיוב להפסיק, אלא מותר לעשות כן. א"כ הדרא קושיא לדוכתא - למה צריך טעם חדש של 'לא עבדי אינשי'.

וראוי להקדים (עי' חבורה ג') שניתן ללמוד שיטת רש"י בדעת רבי יהודה בב' אופנים: א. לפי רבי יהודה ג"כ צריך לעשות בתקיעה-תרועה-תקיעה בקול א', אלא שלפי רש"י אע"פ שהפסיק בנשימה, מ"מ קול א' נחשב. והבאנו רמז לזה שלפי המאירי אפי' שברים לדידן אפשר לעשותם בהפסק נשימה (ובפשטות שברים לכו"ע צריך להיות קול א' - אולם עי' עוד לקמן הערה 3). ב. לפי רבי יהודה הטעם שמותר להפסיק בנשימה בתקיעה-תרועה-תקיעה לפי רש"י היא משום שלא צריך קול א' כלל. אלא התורה חייבה מעשה א' - כלומר שצריך לעשות 'סט' התקיעות בעשיה א', שנחשב למעשה מצוה א'. כלומר מצד 'מעשה התקיעה' של הגברא צריך להיות מעשה א'. ולכן אם מפסיק בשהייה אינו נחשב למעשה א'. אולם אם נושם באמצע אע"פ שאם נדון מצד החפצא של קול, זה נחשב לב' קולות, מיהו עדיין מעשה א' של הגברא חשבינן ליה. (ויש

הגר"א. כאשר השו"ע (סימן תקצ"ז סוף ד') מביא את שיטת ר"ת, כתב הגר"א וז"ל: "אף על פי שאין דרך לעשותם, מ"מ תרועה היא וצריך לעשותן כאחת. הרא"ש שם וש"פ וראיה ממ"ש בסוכה נ"ג ב' כמאן אזלא כו' וה"ה לשברים ותרועה לרבנן" עכ"ל. כלומר הרמב"ן מסכים להצעת הדברים של ר"ת, ואע"כ למד ק"ו מדברי רבי יהודה שמצוה א' מחייבת לעשותן כאחת. ועי' ג"כ ברא"ש ובר"ן שלמדו והקשו על ר"ת בדרך זו.

שיטת ר"ת על פי הגר"א

וחנה הגר"א ממשיך שם וז"ל: "אבל ר"ת ס"ל כפירש"י שם ד"ה ולא כלום כו' וז"ש והוא שלא ישהה כו'" עכ"ל. דהיינו הגר"א מבין שר"ת סובר כרש"י בסוכה בדעת רבי יהודה. בעיקר ביאור דברי הגר"א, אם ר"ת - לעומת הרמב"ן - לומד כרש"י שרבי יהודה בתקיעה-תרועה-תקיעה שהיא מצוה א' אינו מחייב נשימה אחת, אין מקור לדידן בשברים-תרועה דתשר"ת לחייב נשימה אחת, אע"פ שהיא מצוה א' לדידן. דהיינו דיו לבא מן הדין להיות כנידון - א"א לחייב בשברים-תרועה דתשר"ת מה שלא מצאנו בתקיעה-תרועה-תקיעה של רבי יהודה. וכך איתא להדיא בשו"ת ריב"ש סימן ל"ט - עי' שם שהוא מביא מה הקשה הרמב"ן על ר"ת וכתב שלפי רש"י לא קשה כן.

והנה לכאורה יש להעיר, אם שיטת ר"ת מיוסדת על שיטת רש"י, למה ר"ת חידש סברא חדשה של 'לא עבדי אינשי'

להוסיף שאם ההפסק נשימה מועילה למעשה התקיעה של הגברא, מובן שאינו מפסיק, אלא אדרבה היא מחזקת את מעשה התקיעה בכה"ג). ולפי הצד הזה, אם מצאנו היכי תימצוי שצריך קול א', בודאי יודה רש"י שחייב נשימה א' ואסור לחלק הקול לב'.

והנה יש להביא הכרעה לחקירה זו בדעת רש"י ממש"כ הגר"א עצמו על מש"כ השו"ע ד"ג' שברים צריך לעשותם בנשימה אחת – ואמר הגר"א וז"ל: "וקי"ל כסברא זו שהסכימו כל הפוסקים לסברא זו" עכ"ל. הרי גילה לן הגר"א כאן שגם רש"י סובר ששברים צריך לעשותם בנשימה א'. ואם נימא דרש"י סובר שהפסק נשימה אינה סיבה לחלק לב' קולות, א"כ מ"ש לענין שברים. אבל אי נימא כדרך השניה שביארנו דלעולם מודה רש"י שע"י הפסק נשימה נעשה לב' קולות, אלא דלא איכפת לן בזה בדעת רבי יהודה, רק דבהלכות מעשה הגברא בעינן מעשה אחד כדי שיחשב למצוה א' – א"כ מובן היטב דבשברים מודה רש"י דהוי קול א', ואסור להפסיק בנשימה.

לא קול א' (בדעת רש"י לעומת הרמב"ן). וממילא מותר להפסיק בנשימה. ומצד שני מצאנו בשברים שגם לרש"י משום דהווי קול א' אסור להפסיק בנשימה. וא"כ יש לדון – איך דיינינן לשברים-תרועה דתשר"ת. אולי משום שיש כאן ספיקא דתרועה, נידונים הם כקול א' (ולא רק מצוה א') ואז גם רש"י יודה שאסור להפסיק בנשימה. ואכן מהיכי תיתי ששברים-תרועה לעולם נחשבו ב' קולות, ובאופן שנוכל לומר לדעת רש"י (כדי לתרץ הרמב"ן) דדיו לבוא מן הדין וכו' ומותר להפסיק בנשימה. והתירוץ הוא דהן הן דברי ר"ת, שמציע מן הסתם שב' קולות מחולקין הן. ולכן דומים הם לתקיעה-תרועה-תקיעה של רבי יהודה ולא לשברים של כו"ע, שמצוה א' בעינן ולא קול א'. נמצא שר"ת צריך את דברי רש"י כדי לתרץ מה שפרץ הרמב"ן עליו מתורת ק"ו ורש"י צריך את סברת ר"ת כדי לדמות שברים-תרועה דתשר"ת לתקיעה-תרועה-תקיעה דרבי יהודה ולא לשברים.²

דעת התרומת הדשן (בשיטת ר"ת)

לפי כל זה, נמצא שלפי ר"ת (שמסכים לרש"י) על פי הגר"א והריב"ש, אין חיוב כלל להפסיק בשברים-תרועה בנשימה, אלא מותר לעשות כן, דומה לתר"ת דרבי יהודה. והנה התרומת הדשן

ולפי זה יש פתח להבין בדעת הגר"א (והריב"ש) למה ר"ת הוצרך לטעם נוסף של 'לא עבדי אינשי'. הרי מצד א' מצאנו בתקיעה-תרועה-תקיעה לרבי יהודה שמצוה א' מחייבת מעשה א' אבל

2. ובפנים כתבנו שמצאנו מקור לצד הראשון בדעת רש"י (נשימה אינה מחלקת את הקול) בדברי המאירי כלפי שברים. אולם המעיין בדברי המאירי יראה שביבבות אסור להפסיק בנשימה – נמצא שהמאירי מסכים לעצם דרך הלימוד בדעת רש"י, אלא דאיכא מחלוקת בינו לבין הגר"א בדעת רש"י מתי אמרינן דצריך קול א' ולכן אסור לנשום באמצע – לפי הגר"א כבר בשברים אסור ואילו לפי המאירי רק ביבבות ודו"ק.

כתב להדיא לא כן, בסימן קמ"ב וז"ל: "ר"ת כתב שברים ותרועה אין לעשותם בנשימה אחת דגנוחי וילולי בנשימה אחת לא עבדי אינשי, וכן כתב במרדכי וה"ג באשירי בשם מהר"ם, דאין לעשותם בנשימה אחת. ובאשירי כתב אף על גב דלא עבדי אינשי בנשימה אחת, מ"מ הואיל ותרווייהו במקום תרועה קיימי, צריך לעשותם בנשימה אחת ואין להפסיק בהו, כמ"ש ר"ת אג' שברים דצריך לעשות בנשימה אחת" עכ"ל. הא קמן שלפי התרומת הדשן לר"ת אסור לעשות שברים-תרועה דתשר"ת בנשימה א' וזה מעכב בדיעבד (מבואר להדיא שם). וזה דלא כהבנת הגר"א בשיטת ר"ת. ולכאורה צ"ל שהתרומת הדשן מבין כהצד הראשון של החקירה שלנו הנ"ל בדעת ר"ת ד'לא עבדי אינשי' הוי סיבה חיובית לפסול השברים-תרועה אם נושם באמצע. ובאמת כך לשונו שם "דלא הוו תרועה".

קושיא על הגר"א מדברי המדרכי

המדרכי כתב (רמ תש"כ) וז"ל: "ופירש ר"ת דג' שברים בנשימה אחת כג' יבבות דמתני', דבמקום תרועה קיימי אבל שברים ותרועה דתקיעה שברים תרועה תקיעה לא מסתבר דגנוחי ויליל לא עבדי אינשי בנשימה אחת. וכן פירש ראבי"ה, וראיה מפרק החליל דאפילו רבנן לא פליגי עליה דר' יהודה אלא בתקיעה תרועה תקיעה אבל בתרועה

גופא א"נ בשלשה שברים שהם במקום תרועה דאפשר נמי לקצורם ולעשותם בנשימה אחת מודו ליה ע"כ הגה"ה עכ"ל. לכאורה המרדכי מביא ראיה מהסוגיא בסוכה שלפי ר"ת צריך לעשות שברים בנשימה א'. והנה תמהו האחרונים - אע"פ שלפי הגר"א בשיטת ר"ת, הדין של המרדכי נכון, ששברים צריך להיות בנשימה א', מ"מ הרי יסד הגר"א שבפירוש דברי הגמ', ר"ת אזיל כשיטת רש"י. וא"כ א"א להביא שום ראיה מהגמ' לדין נשימה א' (אפי' בשברים) כי בסוגיא עצמה לא מופיע כלל המושג של נשימה א', לא בדעת רבי יהודה ו(כ"ש) לא בדעת הרבנן. דהסוגיא איירי בהלכות מצוה א' לרבי יהודה, דהיינו מעשה א' (כנ"ל) אבל לא נשימה א'. וצ"ע. (משא"כ אם ננקוט שר"ת לומד הגמ' כדרכו של הרמב"ן, אלא שנחלקו הרמב"ן ור"ת בסברא דלא עבדי אינשי, אז שפיר מצינו דין נשימה א' בסוגיא דהחליל בדעת רבי יהודה ודו"ק).

ואולי אפשר להציע שלא מוכח מהמרדכי שר"ת לומד סוגית הגמ' בהחליל כמו הרמב"ן. ונבאר: דהנה נראה מהאור זרוע שכל הדין של רבי יהודה - שמצוה א' מחייבת נשימה א' - הוא אך ורק למצוה מן המובחר.³ ולפי זה יש ליישב בדעת המרדכי שא"כ מצאנו מקור בסוגיא למושג של נשימה א' בדעת רבי יהודה. וסובר ר"ת שמצד שני, בשברים-תרועה דתשר"ת יש סברא דלא

3. אולם יש להעיר שבגמ' בריש נ"ג. איתא שלפי רבי יוחנן שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא אליבא דרבנן, משמע שלפי רבי יהודה לא יצא כלל - ולפי האור זרוע אין זה נכון, שמעיקר הדין כן יצא אפי' לרבי יהודה. וצ"ע.

עבדי אינשי. ואע"פ שאין לסברא זו כח לפסול (כמו שכתב התה"ד) מ"מ יש לו כח להוריד המעלה של נשימה א'. כלומר מעלה של לא עבדי אינשי מגרע המעלה של נשימה א' כדי להתיר להפסיק בנשימה.

אולם יש להדגיש שלפי ר"ת (על פי המרדכי) מ"מ יש בגמ' ראייה ששברים צריך לעשותם בנשימה א', ובשברים לא מצאנו ולא שמענו מי שאומר שנשימה א' אינה לעיכובא. והביאור בזה הוא כמין חומר: ר"ת ידע מעיקרא ששברים קול א', ולא רצה להביא ראייה אלא לזה שנשימה מחלקת את הקול. ומצא את מבוקשו – שבתקיעה-תרועה-תקיעה לא בעינן קול א' אלא מצוה א', אבל מיהת ראינו שמן המובחר לעשותם בנשימה א' כדי שיחשבו קול א'. א"כ כאשר דנים על השברים, אותה 'מציאות' שהפסק נשימה מחלקת את הקול לב' קולות תיפסל את השברים.

קושית הריטב"א

הריטב"א (שם דף ל"ג:) גם מביא הק"ו של

הרמב"ן אבל הוא נחלק על ר"ת מצד אחר, וכתב דלעולם הדרך לגנוחי וילולי היא דוקא בנשימה א' – כלומר שנחלק עליו במציאות הדברים, שזהו דרכו. ולפי כל מש"כ כאן, נראה בדעתו שהריטב"א סובר ששברים-תרועה היא בעצמותה קול א' ולכן חייב לתקוע אותם בנשימה א'. שהרי לכו"ע כל היכא דאשכחנן קול א' בעצם, צריך נשימה א' – כגון בשברים לרש"י.

אולם יש לעיין מדוע הריטב"א לא הקשה על שיטת ר"ת כדרך של הרמב"ן, דהיינו ע"י הק"ו דהכא הקולות פחות מחולקין בעצם מאשר בתקיעה-תרועה-תקיעה לרבי יהודה, וא"כ מצוה א' בודאי תחייב נשימה א'.⁴ ואולי התירוץ הוא דאה"נ הרמב"ן צדק בדבריו, אלא שהטענה של הריטב"א היא יותר יסודית, שבעצמותם הם קול א', ולכן לא בעינן לק"ו – שהרי הק"ו אינו נצרך אלא כאשר בעצם יש קולות מחולקין כדי לאשווי אותן לקול א', ואילו לפי הריטב"א הקול כבר בעצם א'.

4. בחבורה ג' כתבנו שאם הריטב"א סובר כה"ד בדעת ר"ת לא מועיל הק"ו של הרמב"ן, וכנ"ל.

חבורה ה'

עוד בדיני הפסק

עוד בדברי התרומת הדשן

בחבורה ד' הבאנו את דברי התה"ד בסימן קמ"ב שלפי ר"ת שברים ותרועה דתשר"ת אין לעשותם בנשימה אחת משום דגנוחי וילולי בנשימה אחת לא עבדי אינשי, ולדבריו זה מעכב בדיעבד אם עבר ועשאם בנשימה א'. ועי' בהמשך דברי התה"ד שם שחידש שאפילו לרמב"ן שחולק על ר"ת ומחייב שברים-תרועה דתשר"ת בנשימה א', מ"מ צריך להפסיק מעט בין שברים להתרועה, וז"ל: "עוד נראה דבכל זמן שיתקע ש"ת בנשימה אחת, יזהר שלא יתקע כמו שרגילין תוקעים לתקוע ש"ת בכח אחד בלתי שום הפסק, דבכה"ג לא מיקרי בנשימה אחד. אלא יפסיק מעט, רק שלא יעשה נשימה בנתיים, כך מפרש רש"י שלהי פ"ק דחולין" עכ"ל.

וחנה סיים התה"ד שמקור לדין זה – שאפי' לרמב"ן בעי הפסק מעט – הוא מדברי רש"י בחולין. וכוונתו לסוגית הגמ' שם דף כ"ו: התם איתא: "מתני'. כל מקום שיש תקיעה אין הבדלה, וכל מקום שיש הבדלה אין תקיעה. יום טוב שחל להיות בע"ש – תוקעין ולא מבדילין, במ"ש – מבדילין ולא תוקעין וכו'. גמ'. היכי תוקע. אמר

רב יהודה: תוקע ומריע מתוך תקיעה, ורב אסי אמר: תוקע ומריע בנשימה אחת. אתקין רב אסי בהוצל כשמעתיה. מיתיבי: יום טוב שחל להיות בע"ש – תוקעין ולא מריעין; מאי לאו לא מריעין כלל. לא, רב יהודה מתרץ לטעמיה, ורב אסי מתרץ לטעמיה. רב יהודה מתרץ לטעמיה, לא מריעין בפני עצמה אלא מתוך תקיעה; ורב אסי מתרץ לטעמיה, לא מריעין בשתי נשימות אלא בנשימה אחת" ע"כ.

דהיינו בדרך כלל (ע' מתנ' סוכה נ"ג:) תקעו בערבי שבתות, ג' להבדיל את העם ממלאכה וג' להבדיל בין קודש לחול. אולם הגמ' בחולין דנה בגוונא שחל יו"ט להיות בערב שבת – אע"פ שיו"ט גם אסור במלאכה (משא"כ ע"ש בעלמא) מ"מ תקעו – ועי' רש"י שם (ד"ה תוקעין) שתקעו כדי להבדיל ממלאכת אוכל נפש. אולם היה פשיטא לגמ' שלא תקעו בסוג תקיעה הרגילה של ע"ש – ועי' רש"י שם (ד"ה היכי תוקע) וז"ל: "כשהוא תוקע להבדיל בין קדש לחול דבעי שינוי משאר ערבי שבתות, שהרי אין קדושה הנכנסת חמורה מקדושה דיוצאה כל כך" עכ"ל. ואח"כ נחלקו האמוראיים איך לעשות שינוי זה. לפי רב יהודה 'תוקע ומריע מתוך תקיעה', ואילו

המצוה. שהרי בעינן מצוה א' לרבי יהודה (לפי רש"י - ע"י בארוכה בחבורה ד') או קול א' (לפי הרמב"ן) וע"י ההפסק שהייה אין זה נחשב לא למצוה א' ולא לקול א'. ואם עבר ושהה הפסק שהייה לרבי יהודה, מצאנו שנחלקו הראשונים האם צריך לחזור לתחילת המצוה או רק לתחילת אותו הסימן.

ב. עוד מצאנו בסוגית הגמ' סוכה נ"ד. את שיטת רבי יוחנן: "שמע ט' בתקיעות בט' שעות ביום יצא". ובגמ' ריש דף ל"ד: מבואר שנחלק עליו רבי אבהו. והתם הנושא שייך לדיני הפסק של כה"ת, וכמו שמצאנו בכגון תפילה ומגילה (ע"י מגילה דף י"ח:): שיטה שאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ורבי יוחנן מיקל וסובר שלא שייך אותו פסול לא בתקיעת שופר ולא בכה"ת. וזה מוכח ממה שמקשה הגמ' סתירה בדעת רבי יוחנן בין מה שמיקל בתקיעת שופר ומה שמחמיר בהלל ומגילה וק"ש עי"ש. וגם בזה יש לדון האם לשיטת רבי אבהו אם עבר ושהה כדי לגמור את כולה להיכן הוא צריך לחזור - לתחילת הסימן או לתחילת המצוה (כלומר נאמר דין שצריך לעשות הקול בהמשך א' דבעינן חפצא א' של ט' קולות, וכמו שמצאנו בהלל דבעינן חפצא א' של הלל, והתם זה מחייב שלא יהיה הפסק בין דברי ההלל).

ג. והרמב"ן מחדש מושג חדש של 'הפסק קול'. כבר כתבנו בחבורה ד' דבסוגיא דרבי אבהו, הגמ' מקשה על תשר"ת דרבי אבהו: "מתקיף לה רב

לפי רב אסי 'תוקע ומריע בנשימה אחת'. הא קמין גמ' מפורשת המזכירה את המושג של נשימה א', בדעת רב אסי. וע"י שם ברש"י (ד"ה בנשימה אחת) שכתב: "ומכל מקום מפסיק הוא בינתיים" עכ"ל. וזהו כוונת התה"ד - שאפי' במקום דבעי בנשימה א', מ"מ צריך להפסיק בין תרועה לתקיעה, וה"ה בשיטת הרמב"ן בשברים-תרועה דתשר"ת.

אולם לא נתפרש ברש"י מדוע צריך להפסיק מעט באמצע הנשימה. וע"י בספר לקט יושר שכתב בזה"ל: "שלא יהא נראה כמריע מתוך השבר". דהיינו לפי רש"י בדעת רב אסי (על פי ביאור זה) צריך לאפוקי משיטת רב יהודה שמריע כאשר עדיין נמצא בסוף התרועה. ולכן לרב אסי אע"פ שעושה תקיעה ותרועה בנשימה א' (משא"כ ביום ו' בעלמא) מ"מ צריך הבדלה בין הקולות. ולכאורה הביאור הוא שאם אינו מבדיל ביניהם, אין התרועה שלמה. ואע"פ שהדגשנו באריכות בחבורה ד' שע"י נשימה א' הכל נחשב לקול א', מ"מ בעינן שאותו קול א' יהיה מורכב מחלקים שלמים.

הגדרת סוגי ההפסק

והנה ראוי להגדיר איזה סוגי הפסק מצאנו בסוגיא, וגם לפרט עד כמה חייב לחזור אם עבר והפסיק: א. והנה למדנו בחבורה ג' בדעת רבי יהודה שבין לרש"י ובין לרמב"ן יש פסול של הפסק שהייה. כלומר חסר בתכיפות בין הקולות. וזה מחייב לחזור לתחילת

עוירא: ודלמא ילולי הוה, וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה" ע"כ. והנה הראשונים תמחו על קושית רב עוירא - מדוע השברים (על הצד שתורעה היא ילולי גרידא) מפסיקין בין תרועה לתקיעה. ותירצו שרב עוירא (וגם רבי אבהו לפי הבנתו) חושש לשיטת רבי יהודה. והרמב"ן מביא את שיטתם בזה"ל: "והמפרשים הקשו בכאן ומאי קושיא אי מפסיקי תרועה או שברים, והא קיימא לן כר' יוחנן דאמר (ל"ד:) שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא, ואם תאמר דר' אבהו לא ס"ל כותיה, מ"מ ליכא דמחמיר מאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ומפורש במסכת ברכות (ע"י מגילה י"ח:) דמראש ממש קאמר ולאן מההוא דוכתא דקאי, והכא ליכא בתרועה אחת כדי לגמור את כל הסימן, ורבים מן המפרשים מתרצים בקושיא זו ואומרים שחששו בכאן לדברי ר' יהודה דאמר תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא, כלומר קול אחד ממש שצוה הכתוב להעביר קול אחד שיהיה תחלתו וסופו פשוט ואמצעיתו מרועע, ואמר רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום ואוקימנא כר' יהודה כדאיתא בפרק החליל, וכאן נמי חששו לדברי ר' יהודה לאפוקי נפשינ מפלוגתא" עכ"ל.

אולם הרמב"ן מדחה את תירוצם של הראשונים, דמהיכי תיתי לומר שרבי אבהו חשש לשיטת רבי יהודה אם אין זה מוזכר בגמ' כלל. ולכן הרמב"ן חידש שיש סוג חדש של הפסק קול,

וז"ל (בדרשה לשבת הגדול): "והעיקר בזה שאין השהייה פוסלת בכאן אלא ההפסק הוא הפוסל, מפני שמקלקל הסדר הוא, דפשוטה לפנייה ולאחריה ותרועה באמצע לאו בסמיכות דוקא אלא שלא יהא הפסק קול שופר ביניהם" עכ"ל. כלומר אפי' אם לא חיישינן להפסק שהייה (דלא קי"ל כרבי יהודה) וגם אם לא שהה כדי לגמור את כולה (שבוה פוסל רבי אבהו), מ"מ בעינן סדר של תקיעה תרועה תקיעה, ואם באמת אין התרועה דתורה גנוחי אלא ילולי, הרי בתשר"ת לא תקע כסדר הנכון, כי הפסיק בקול אחר (היינו השברים) בין תקיעה לתרועה (היינו ילולי).

ומדברי הרמב"ן בהמשך מבואר עוד ראייה ליסוד זה מדברי התוספתא, וז"ל: "וזה מפורש בתוספתא ובירושלמי, דתניא בתוספתא תקע והריע וחזר והריע ותקע, אין בידו אלא אחת, כלומר שעשה תר"ת אין בידו אלא תקיעה אחרונה, שפסל הכל בהפסק תרועה פסולה שהוסיף, וצריך לסמוך לתקיעה אחרונה ר"ת ונמצא שעשה תר"ת בצרוף כהוגן, ובירושלמי אמרו כענין הזה ואין לי להאריך" עכ"ל. דהיינו מפורש בתוספתא שאם תקע תרועה נוספת בין תרועה לתקיעה אחרונה, קלקל בזה - והרי כאן עוד יותר קשה לומר דסתמא דתוספתא היא אליבא דרבי יהודה ומשום הפסק שהייה, דרבי יהודה מאן דכר שמיה בתוספתא (משא"כ דברי רבי עוירא שהוא אמורא יותר קל לומר שהוא חושש לדברי תנא מסוים ודו"ק). אלא מדברי

אם מוסיף כגון עוד תקיעה בין תקיעה לתרועה לית לן בה. ומה הביאור בשיטה זו – מה בין הוספת כעין אותו קול ומה בין תוספת קול אחר.

ואולי י"ל שמשמע מהמשך דברי הרמב"ן שהתוס' מסכימים שיש פסול של הפסק קול – וכמו שיסד הרמב"ן עצמו – אלא שהם סוברים שלא נאמר פסול זה אלא במין בשאינו מינו אבל לא במין במינו. אולם לקמן ברמב"ן מוכח לא כן. הרי כתב הרמב"ן: "אבל אם עשה התוקע שלשה שברים ושתק והפסיק, וחזר לעשות שברים אחרים ועשה אפי' אחד בודאי צריך להחזיר כל הסימן, שאין הקלקול דוקא בשברים ותרועה כמו שאמרו בתוספות, אלא מפני שהתרועה צריכה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ואם הפסיק ביניהם בכל דבר של תקיעת שופר, או שעשה פשוטה פסולה כמתעסק וכיוצא בו, קלקל כל הסדר וחזר לראש" עכ"ל. דהיינו הרמב"ן חולק על התוס' בדין זה (הוסיף עוד שברים) "מפני שהתרועה צריכה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה" – ונחזי אנן – אם התוס' מסכימים בעצם להבנת הרמב"ן, איך הרמב"ן מצליח לחלוק עליהם בקושייתו – עדיין ישיבו לו דאה"נ תרועה צריכה פשוטה לפניה, אולם כל עוד שמה שנמצא 'שלא במקומו' הוא מין במינו, לא אכפת לן.

ולבן יש להציע פשט אחר בדעת התוס' (לפי הבנת הרמב"ן – וממילא במה חולק הרמב"ן עליו). ונבאר: לפי התוס' נאמרה

התוספתא מבואר ראייה לדברי הרמב"ן שיש פסול של הפסק קול. ויש להדגיש שמפורש בדברי הרמב"ן דבכה"ג אינו צריך לחזור אלא לתחילת אותו סימן (ט"ז) – ונחזור לזה לקמן.

וביתר עומק, לפי הרמב"ן עיקר הבעיה בהפסק קול הוא משום שתרועה צריכה פשוטה לפניה ולאחריה, וז"ל: "אלא מפני שהתרועה צריכה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, ואם הפסיק ביניהם בכל דבר של תקיעת שופר, או שעשה פשוטה פסולה כמתעסק וכיוצא בו, קלקל כל הסדר וחזר לראש" עכ"ל. ולמתבונן, נמצא שלפי הרמב"ן המחלוקת בין הרבנן לרבי יהודה היא כך: הרבנן צריכים 'קשר הדדי' בין תקיעה-תרועה-תקיעה, ואע"פ דדי להם במפוזרים מ"מ צריך להיות בלי הפסק קול, ואילו לרבי יהודה לא די במפוזרים אלא צריך סמוכים, ועד כדי כך שצריך להיות הכל סמוך כ"כ שעשאן קול א' (בנשימה א' – עכ"פ שלפי הרמב"ן).

הוספת אותו קול

הרמב"ן מביא עוד בשם התוס' בזה"ל: "ועוד אמרו שם בתוספות בלשון הזה, מיהו דווקא שמפסיק בשברים בין תקיעה לתרועה או בתרועה בין שברים לתקיעה דחשיב הפסק וחזר לראש, אבל אם עשה בתחילה שתי תקיעות ביחד או שתי תרועות ביחד או אי נמי ד' או ה' שברים, לא חשיב הפסק לחזור לראש אלא גומר ויוצא ואינו מקולקל הסדר בשביל כן" עכ"ל. אבל

הלכה דבעינן סדר בין הקולות, ואילו לפי הרמב"ן נאמר דין בתרועה שצריך שביחד איתה יהא תקיעה, גם לפניו וגם לאחריה – דתרועה צריכה דבהדה יהיו התקיעות (ויתכן שזהו בעצם גם עיקר הטעם דבעינן תקיעות בכלל, ומשום לתא דתרועה). וממילא מאחר דבעינן דבהדי התרועה יהיו התקיעות, א"כ כל קול אחר יחשב כהפסק, שהרי אין התקיעות בהדי התרועה. אולם לפי התוס' דלא נאמר כי אם דין סדר, א"כ הנידון לפנינו הוא רק מתי נתקלקל הסדר, ובזה סברי התוס' דאם תקע אותו קול פעמיים, אין זה נחשב קלקול בסדר. כלומר לפי התוס' צריך סדר של תקיעה קודם תרועה ותרועה לאחר תקיעה, ושוב תקיעה לאחר תרועה. וא"כ י"ל שאין כפילות

של קול א' נחשב קלקול בסדר (שמה בכך שעשה (כגון) ב' תקיעות ולא תקיעה א' – הרי סו"ס נתקיים הסדר, שהיתה תקיעה קודם התרועה ותרועה לאחר התקיעה. וה"ה אם עשה ב' תרועות – הא סו"ס היתה תרועה לאחר תקיעה ותקיעה (אח"כ) לאחר תרועה). אולם הרמב"ן מצריך סמיכות בין תרועה של מצוה לתקיעות דידה (דהיינו לפניו ולאחריה) וממילא כל דבר שהוא בא בין תקיעה של מצוה לתרועה של מצוה (ואפי' כגון תקיעה נוספת) נחשב למפסיק שעכשיו אינן סמוכות א' לשניה.¹

ויש רמז לביאור זה (של המחלוקת) – הרמב"ן נקט בדעת התוס' שאם באמת עשה (כגון) שברים בין תרועה לתרועה אז הוא חוזר לראש. ואילו לפי

1. ועי' ג"כ בדברי הרמב"ן בדף כ"ז. – שם הוא מביא דברי הרי"ף גיאות. הרי במתנ' איתא דתקע בראשונה ומשך בשניה אין בידו אלא א', והפשט הפשוט הוא שאין התקיעה הארוכה נחשבת לסוף סימן הראשון ולתחילת סימן השני אלא רק לסוף הסימן הראשון. אולם הרי"ף גיאות נקט שמכיון שהיא מכוון שתקיעתו תעלה לב' הסימנים, אין אותה תקיעה נחשבת לכולם. ועי' שו"ע סימן ת"צ. והרמב"ן מדגיש שלפי הרי"ף גיאות הכוונה ש'אין בידו אלא אחת' היא התקיעה הראשונה שבסימן הראשון. אולם הרמב"ן חולק עליו, משום שאם התקיעה הארוכה באמת פסולה לגמרי, אין לו תקנה, משום שהיא מפסיקה בין התרועה לתקיעה שיתקע אח"כ כדי לתקן. והתם הרמב"ן מאריך שוב במה שחולק על התוס', דלדידה גם הפסק 'אותו קול' הרי הוא פוסל (משא"כ לתוס'), משום שהתרועה צריך סמוך אליה תקיעות דידה, דהיינו התקיעות של מצוה. וז"ל הרמב"ן: "ובא רב יצחק אבן גיאת ז"ל ואמר שמצא בירושלמי שאף לתקיעה אחרונה של תר"ת ראשון לא עלתה לו, ומאי אלא אחת היא התקיעה הראשונה של סימן ראשון שתקע בה בפני עצמה, וכו' וזה הפ' כמה הוא דחוק וכו' ועוד שאם אינה עולה לו אותה תקיעה הארוכה כלל אף אחת אין בידו, לפי שהוא צריך לתקוע תקיעה אחרת ונמצא שאותה תקיעה הארוכה שלא עלתה לו מפסקת בין תרועה לתקיעה וצריך לחזור לראש, כדאמרינן בגמ' לקמן באיך פרקין (ל"ד א') ודילמא ילולי הוא וקא מפסקי שברים בין תרועה לתקיעה ודילמא גנוחי הוא וקא מפסקי תרועה כו', ואם תאמר תקיעה ותקיעה לאו הפסק היא, ודאי כיון שלא עלתה לו הפסק הוא דומיא דשברים ותרועה, דפשוטה לפניו ולאחריה בעינן ואין בתקיעה שיוצא בה לאחריה ממש, ותניא נמי בתוספתא תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת, פ"י שאין בידו אלא תקיעה אחרונה ויחזור ויריע ויתקע, פ"י לפי שהפסיק בתרועה אחת, שכבר הריע וחזר ונתעסק בתרועה נמצאת אותה תרועה אחרונה שאינה כלום מפסקת בין תקיעה אחרונה לתרועה לפיכך לא יצא" עכ"ל.

הרמב"ן בכה"ג אינו חוזר אלא לראש הסימן. וי"ל דלשיטתייהו אזלי, שלפי הרמב"ן שנאמר דין בתרועה שיהיו תקיעות בהדה, אין זה שייך אלא לגבי הבבא הפרטית, וממילא מובן שאינו צריך לחזור אלא לתחילת אותו סימן. אולם לפי התוס', דהגריעותא היא בדין סדר בין הקולות, כאן צריכים לדון איך ובמה נאמר דין הסדר – האם דין זה נאמר רק על הסימן או על כל ט' הקולות (וכך נקט הרמב"ן בדעת התוס')², והנפק"מ יהיה אם נתקלקל כולם או לא.

ובבר הבאנו לעיל שהרמב"ן הביא תוספתא. וכתבנו לעיל שאותה תוספתא מראה דלא כדברי ר"ת (שרב עזרא אינו חושש אלא לכתח' לשיטת רבי יהודה). ואותה תוספתא גם מראה באצבע – ומש"ה הביאה הרמב"ן – דלא כשיטת התוס', שהרי איירי שעשה תרר"ת ומ"מ פסל כאשר הפסיק בתרועה נוספת.

תוספת שבר א'

ומה הדין אם (כגון) במקום ג' שברים, תקע ד' או ה' שברים. דהיינו מוסיף לקול, אבל בלי להפסיק ולהשתיק כלל. ולמעשה נמצא שזה כשר לכו"ע, אלא שיש להכשיר משום טעמים שונים. א. אם היינו אומרים שבתרר"ת אינו פוסל

משום מין במינו אינו חוצץ, אזי הוי ג"כ מינו ולכן אין שום פסול. ב. אם נקטינן דלפי התוס' בעי 'על סדר', ולכן תרר"ת כשר, הלא ק"ו אם רק הוסיף לקול הקיים שהוא כשר. ג. ולפי הרמב"ן אם דנים משום הפסק קול, אולי גם כאן יש לפסול. אלא שהרמב"ן כתב דבכה"ג ליכא בעיה מעיקרא, וז"ל: "אם התוקע ההוא שתקע לפני רבנו יצחק ז"ל עשה השברים כולם בלא הפסק לא עשה שום טעות ושום שגגה אלא כהוגן וכשורה נהג, ולכתחלה רשאי לעשות ארבעה וחמשה שברים ואפי' מאה, דגנוחי לתנא דברייתא כמו ילולי לתנא דמתני', ושיעור תרועה כילולי שלש יבבות כדתנן במתני', ושיעור תרועה כגנוחי שלשה שברים כדתניא בברייתא, וכל זה שיעור התרועה למטה אבל למעלה אין לה שיעור, אלא מאריך בתרועה דילולי ועושה חמשה או חמשים יבבות כמו שנהגו כל ישראל, וכן בתרועה דגנוחי מאריך ועושה אפילו חמשים שברים, ודבר זה ברור הוא" עכ"ל. כלומר לפי הרמב"ן אין כאן שאלה של הפסק קול, כי אין לתרועה שיעור למעלה כלל, ולכן אם ממשיך לתקוע שברים בלא הפסק, הכל נחשב ל'שברים א'. אולם פשיטא דלפי דרכו של הרמב"ן אם אמנם הפסיק בנשימה בין ג' השברים לשבר הנוסף, בזה הוא פוסל דאז אינו המשך לקול

2. ביתר עומק, לפי התוס' יש רק דין א', של סדר. ונוכל לדון האם דין זה נאמר בסימן א' או בכל המצוה. אולם לפי הרמב"ן בודאי יש כבר דין א' של סמיכות (כנ"ל בפנים) וזה נאמר דוקא בסימן ולא בהמצוה. ולכן – להבנתו – אם איכא דין נוסף של על הסדר, בודאי הוא נאמר בכל המצוה ולא בהסימן לחוד. ודו"ק. (ועי' עוד חבורה ו' שהארכנו בזה)

הראשון אלא דנחשב כקול חדש לעצמה הרמב"ן זה פוסל, משא"כ לב' הטעמים
ואז שפיר הוי הפסק קול - ולדרכו של הראשונים.

חבורה ו'

מעשה מגנצא

דהיינו לתחילת המצוה. וננסה לבאר את ב' הענינים לקמן.

דעת הראב"ן

הרא"ש ממשיך שהראב"ן הסכים לדעת חמיו רבי אליקים בר יוסף דהמחמירים שלא כדין החזירוהו, והוסיף נימוק לדבריו וז"ל הרא"ש: "ור"א בר נתן חתנו הסכים לדבריו, ואמר שלא כדין החזירוהו, וגם התוקע עבר על שבות דרבנן, ואותו שחיסר מן השברים והתחיל בתרועה לא הפסיד סדרו בכך, כיון דתרועה ושברים שניהם משום תרועה דקרא הוא דקא עבדינן דמספקא לן דלמא גניח ויליל והכל תרועה אחת היא והוה ליה כמו נתקל בשברים שחוזר עליו והכא נמי יחזור ויתקע שבר אחד ויתקע תקיעה דכיון שלא נגמרה התרועה לא הוי הפסק וכאילו נעשו בזה אחר זה דמי" עכ"ל. ובביאור דבריו, יש להקדים שהשאלה לפנייהם היתה כלפי כשרות השברים.¹ ואם מצאנו שהבעל תוקע אכן יצא מקול השברים לקול אחר כאשר עוד לא גמר השברים, אז כבר אז ליה השבר

הרא"ש (סימן י') מביא מעשה דאירע במגנצא וז"ל: "מעשה אירע במגנצא בשנת תתק"ה שתקע התוקע פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ב' שברים, והתחיל להריע והחזירוהו קצת הקהל לראש, ומקצת הקהל אמרו לו תקע שבר אחד וסיים, והוא התחיל לתקוע כבתחלה ותקע שלשה פעמים קשר"ק. ובסדר קשר"ק תקע שני פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ארבעה שברים, ותקיעה והחזירוהו לראש אותן שהחזירוהו כבתחלה ותקע עוד שלשה פעמים קשר"ק. וכעס עליהם רבי אליקים בר יוסף ז"ל ואמר אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן ושלם כדין החזירוהו" עכ"ל. ואנחנו נעיין במעשה הראשון שהביא הרא"ש.

הנה בדעת 'הכת המחמירים' שהחזירה את הבעל תוקע, יש להדגיש שהחמירו בב' דברים: א. טעותו שלא תקע אלא ב' שברים, לדעתם היתה סיבה לחזור ולא להמשיך ולהלשים ע"י שבר נוסף ב'. לא החזירו אותו לראש הסימן אלא לתחילת ט' התקיעות של תשר"ת,

1. וכאן ראוי לחלק בין הסוגיא שלמדנו בסוף חבורה ד' ובחבורה ה' והנידון כאן. התם הענין היה האם קול אחר מפסיק בין 'קולות שלמות', כגון שתקע תר"ת שתרועה השניה מפסיק בין תרועה ראשונה לתקיעה אחרונה. ובזה נחלקו ר"ת והרמב"ן עי"ש היטב. משא"כ כאן הנידון הוא 'הפסק בתוך קול א'.

- דהוי כמו שגמר השבר, כיון שעבר לקול אחר. וגם אם אח"כ יוסיף קול שלישי לשבר, לא יצטרף לב' הקולות הראשונות, וצריך לתקוע עוד פעם. ולכן מדגיש הראב"ן דבתשר"ת (למסקנה דמילתא דרבי אבהו בסוף דף ל"ד) תוקעין שברים-תרועה משום צד שתרועה דקרא היא באמת גם גנוחי וילולי, ולכן נחשב שהכל 'מין א' של קול', וא"כ אינו נחשב שיצא משברים לקול אחר. וזה מה שמדגיש הראב"ן "כיון דתרועה ושברים שניהם משום תרועה דקרא הוא וכו' והכל תרועה אחת היא", ובאופן שנחשב כמו שהוא "נתקל בשברים" עצמם דבכה"ג בודאי ניתן לתקן מה שחסר ואין סיבה לחזור.

אמנם בדברי הראב"ן גם מבואר נימוק אחר למה המחמירים עשו שלא כדין - "דכיון שלא נגמרה התרועה לא הוי הפסק". והכוונה בזה הוא ע"פ מש"כ הרא"ש בהמשך דבגוונא אחרת - דהיינו אם היה מסיים להריע קודם שהיה רוצה להוסיף השבר החסר, אז בכה"ג יש להחזיר את הבעל תוקע. ויש לבאר מדוע בכה"ג באמת חייב הוא לחזור ולתקוע שברים ע"פ. ולכאורה מצאנו בזה ב' הסברים: א. הגר"א (על השו"ע סימן תק"צ סיף ד' ד"ה ואם לא) כתב וז"ל: "והענין כיון שגמר נראה שמתחיל שברים אחר והוי כמו שנחלק לשנים ור"ל דדמי למ"ש בתוספתא והריע וחזר והריע כו' כמ"ש בס"ח משא"כ בלא גמר התרועה נראה שעדיין עסוק בה שגם התרועה לא גמר וחזר לשברים" עכ"ל. ונראה לפרש

שלפי הגר"א (בדעת הראב"ן) אפילו אם סיים התרועה, עדיין אינו הפסק בין ב' השברים לשבר החסר, משום אותה סברא הנ"ל שהכל תרועה א' וכו'. מיהו יש בעיה חדשה של 'נראה', שכאשר סיים התרועה נראה שכבר גמר שברים-תרועה ולא משום שעבר להתחיל קול אחר, אלא משום שנראה שסיים אותו הקול עצמו והגיע לגמרו, ולכן השבר הנוסף הוא שבר אחר, וא"כ נראה שנחלק השברים. ומה שמדגיש הגר"א שאינו אלא "נראה", היינו משום דבאמת לא סיים הקול מאחר שחסר לו השבר השלישי, אבל מ"מ "נראה" שסיים הקול. והמ"ב (שם ס"ק כ"ח) מביא את דברי הגר"א כמעט באותה הלשון וז"ל: "וטעם החילוק בין גמר ללא גמר הוא דכ"ז שלא נגמר התרועה הוי קול בעלמא ונראה שעדיין עסוק בהשברים שגם התרועה לא גמר וחזר להשלים השברים משא"כ בגמר התרועה שהוא קול שלם נראה שמתחיל אח"כ שברים אחר ולכך אינו מועיל בהשלמת שבר אחד אלא ג' שברים מחדש" עכ"ל.

אולם מצאנו ביאור אחר (דלא כהגר"א) בחילוק בין סיים התרועה ללא סיים התרועה (בדעת הראב"ן). הראב"ה מביא בשם הראב"ן בזה"ל: "אבל ודאי אם נגמרה התרועה הוי הפסק, דכיון דשלשתם אחד הוא והופסקו בתרועה הוי הפסק, דהוי תרועה שנחלקה לשנים שאינה כלום" עכ"ל. הרי בדברי הראב"ן (על פי הראב"ה) לא מצאנו זכר ל'נראה' (כמו שמצאנו בדברי הגר"א). אלא סתימת

כהבנת הגר"א, אז מאוד קשה להבין טענתו השניה עליו - שהרי הגר"א נקט בדעת הראב"ן שכאשר סיים התרועה נראה שסיים תשר"ת - וא"כ לא שייך אותו 'נראה' אא"כ באמת תקע ג' יבבות. אבל אם לא הריע אלא ב' יבבות, אין לפסול משום 'נראה' ולא מוכן טענתו. אולם אם הוא הבין את דברי הראב"ן לפי הביאור השני הנ"ל (ע"פ בנו הראב"ה) שיש פסול 'חיובי' חדש של תרועה באמצע השברים, אז שפיר ניתן להבין שר' יואל הלוי סובר שגם ב' יבבות מפסיקות ולא רק ג', ולא בעינן קול שלם כשר כדי להפסיק, ודי בזה שיש קול תרועה אפילו אינה שלימה להפסיק.

טענת הרא"ש על הראב"ן - נשימה א'

הרא"ש (שם) ממשיך וז"ל: "ומה שכתב שיחזור שבר אחד ויריע, משמע מדבריו שא"צ לעשות שלשה שברים בנשימה אחת. אבל לפי מה שכתבתי לעיל שצריך לעשותן בנשימה אחת היה צריך לחזור ולתקוע שלשה שברים ויריע" עכ"ל. דהיינו אע"פ שהרא"ש מסכים עם הראב"ן דמשום 'הפסק תרועה' אם מדובר בגוונא שעוד לא סיים להריע, אין סיבה לחזור, מ"מ טען הרא"ש שמשום הפסק נשימה, חייב לחזור ולעשות ג' שברים ותרועה עוד פעם.

ויש לעיין בדבריו - איך ידע הרא"ש שהראב"ן לא בעי נשימה א'. דלמא גם הראב"ן בעי נשימה א', וכמו שפסק

דבריו מורה שאם סיים התרועה הוי כ'דבר המפסיק' בין ב' השברים הראשונים לבין השבר שרועה עכשיו להוסיף. דהיינו מה שיש קול שלם באמצע, בין השברים - יוצר דבר המפסיק ביניהם [ואע"ג שמקודם אמר שהכל 'קול א', וא"כ למה יחשב הפסק, י"ל דבתחילה דן שמצד שעבר לקול חדש נדון שנגמר השבר ולענין זה אמר שאין זה קול חדש - כלומר לענין דנימא דנסתלק מהשבר, אבל הכא דן מצד שיש כאן דבר אחר המפסיק ודו"ק].

ויש להדגיש שהראב"ה מביא שאביו ר' יואל הלוי חולק על הראב"ן ומצדיק את כת המחמירים בזה שמצאו סיבה להחזיר את הבעל תוקע אע"פ שעוד לא סיים להריע (וכמו דאירע במגנצא), וז"ל: "ואני יואל הלוי איני יכול לעמוד על דברי מורי חמי כמה שכתב ונתן חילוק בין היכא שלא גמר התרועה להיכא דגמר התרועה, דכל אדם המתחיל בתרועה במהירות יכול לעשות שלשה יבבות, וזהו שיעור תרועה, ולדבריו בעל כרחו סבירא ליה כגון שלא עשה רק שתי יבבות, ותימא בעיני מי היה יכול לעמוד בזה. ואפילו בשתי יבבות לא ידענא מנא ליה שאין קרויה זו הפסק, דמה לי שנים ומה לי שלשה" עכ"ל. ובביאור דבריו טוען על הראב"ן: א. האם במציאות ניתן להבחין בין ב' יבבות לג' יבבות. ועוד טען ב. שאם שלשה יבבות הוו הפסק, מה בין ב' יבבות לשלשה. ולכן צדקו המחמירים בזה שלא נתנו לבעל תוקע להוסיף שבר ולהמשיך. ונחזי אנן - אם ר' יואל הלוי מבין את דברי הראב"ן

הרמב"ן ותה"ד (עי' חבורות ד' וה'). ובאופן פשוט, י"ל דקושינו משום המעשה שהיה במגנצא, דהיה שם דין ודברים בין המחמירים והמקילים, וא"כ קשה לתאר (במציאות) שלדעת המקילים היה שייך לבעל תוקע להצליח להוסיף את השבר החסר והתרועה תוך כדי אותה נשימה שבה התחיל לתקוע הש"ר מעיקרא, ומ"מ הרי כתב הראב"ן שאינו צריך לחזור אלא להוסיף.

והנה השו"ע פסק (סימן תק"צ סעיף ד') ששלשה שברים צריך לעשותם בנשימה אחת. ועי' מש"כ בחבורה ד' שזהו בודאי הפשטות, שאפי' ר"ת החולק על הרמב"ן ולא בעי שברים-תרועה דתשר"ת בנשימה א' יודה בשברים שצריך להיות קול א' ובנשימה א' עי"ש. אמנם לקמן בסעיף ז' סתם השו"ע כדעת הראב"ן שאינו צריך להוסיף אלא שבר א' אם עוד לא סיים להריע. והמג"א מקשה ששני הפסקים סותרים זה את זה, וז"ל: "יראה מדבריו שא"צ לעשותם בנשימה א'. ולפי מש"ל (סעיף ד') שצריך לעשותם בנשימה א' צריך לחזור ולתקוע ג' שברים (הרא"ש ורי"ו). ואף בתקיעו' דמיושב נ"ל דא"צ לתקוע ג' שברים דבדיעבד סמכי' אמ"ד שא"צ נשימ' א' ולכן סתם הרב"י פה" עכ"ל. דהיינו עיקר הדין לפי הב"י (על פי המג"א) הוא כדעת הראב"ן שאינו צריך נשימה א'. ומש"כ השו"ע בסעיף ד' כדעת הרא"ש אינו אלא לכתח' (עי' מחצה"ש שם). נמצאינו למדים שלפי המג"א המעשה במגנצא היה שלא

בנשימה א' ואעפ"כ התיר הראב"ן להוסיף שבר א'. ועל זה חולק הרא"ש, ופסק השו"ע כהראב"ן.

אולם עי' בביאור הגר"א (שם ד"ה שבר וכו') שמתמה על דברי המג"א, וז"ל: "ולענין דינא אין מחלוקת בין ראב"ן לרא"ש וז"ש כאן אם נזכר מיד כו' ר"ל שלא הפסיק בנשימה" עכ"ל. דהיינו הגר"א סובר שלא שייך מחלוקת בדבר, ובודאי כל הראשונים בעי שברים בנשימה א' לעיכובא, וכדברי השו"ע בסעיף ד'. ולפי זה צ"ל שבמגנצא המקילים לא התירו לבעל תוקע להוסיף שבר א' ולהמשיך אלא א"כ עדיין היה בתוך אותה נשימה. ואם תשאל על הגר"א דהלא הרא"ש עצמו הבין לא כך - דהיינו הרא"ש הבין שהראב"ן התיר אפילו בהפסק נשימה - התירוץ הוא דאזה"נ, והגר"א עצמו מתמה גם על הרא"ש וז"ל: "דברי הרא"ש תמוהים דזה לא עלה ע"ד כלל" עכ"ל. ומ"מ יש לעיין בדברי הגר"א כי לכאורה במעשה דמגנצא פשוט שהיה בב' נשימות.

וישלעין דדלמא כוונת הרא"ש היא באופן אחר לגמרי, דהיינו בודאי לא היה הפסק נשימה במציאות, והראב"ן מסכים לדברי השו"ע בסעיף ד'. אלא שהרא"ש סובר שאותו טעם הפוסל שברים שלא נעשו בנשימה א' שייך לפסול כאן משום ב' היבבות הבאות בין ב' השברים הראשונים והשבר הנוסף, ואע"פ שהכל נעשה בנשימה א'. ואולי יש רמז לזה בדברי המחצה"ש (שם ד"ה שבר וכו') ואכמ"ל וצ"ע.

עד היכן לחזור - מחלוקת הרא"ש והראב"ן

כתבנו לעיל שהראב"ן מודה שאם תקע ב' שברים ואח"כ סיים להריע, שאין להוסיף שבר אחד אלא שצריך לחזור. וסיים בזה"ל: "וצריך לחזור ולתקוע קשר"ק. אבל שני הקשרקי"ם הראשונים לא הפסיד שהרי לא שהה בין ראשון לאחרון כדי שיעור שהייה דהיינו כדי לתקוע קשר"ק כולה" עכ"ל. דהיינו לפי הראב"ן בכה"ג צריך לחזור לתחילת הסימן אבל לא לתחילת המצוה (דהיינו ט' התקיעות). אמנם הרא"ש ממשיך וחולק על הראב"ן, וסובר הרא"ש דבכה"ג אינו צריך לחזור אפילו לתחילת הסימן, אלא די בזה שיתקע שברים-תרועה, וז"ל: "אינו נ"ל דכיון שלא גמר הקשר"ק אם אין התרועה כלום בשביל שנחלקה לשתים יחזור ויתקע שלשה שברים ואין ההפסק של תרועה פסולה מפסקת" עכ"ל. כלומר נחלקו הראב"ן והרא"ש האם צריך לחזור לתחילת הסימן (הראב"ן) או רק לתחילת השברים (הרא"ש).

והנה בחבורה ה' למדנו שיש מחלוקת בין ר"ת לשאר הראשונים האם יש פסול של הפסק קול. ר"ת מיקל בזה אבל הרמב"ן (מכח הקושיא של רב עזרא על רבי אבהו ע"ש) נקט שיש פסול של הפסק קול. והביא הוא ראיה מהתוספתא הפוסלת בתרר"ת, ולדעתו הוא משום טעמא דהפסק קול. והרמב"ן כתב דאם איירי שהיה פסול של הפסק קול צריך לחזור לראש הסימן (ע"י שם בדרשת

הרמב"ן). וא"כ יש לעיין האם צריך לומר ששיטת הרמב"ן מתאימה אך ורק לשיטת הראב"ן הכא - דלכאורה אם סיים להריע לאחר שתקע ב' שברים ואח"כ תקע שברים-תרועה, הוי כמו תרר"ת שהפסיק בתרועה הנוספת בין התרועה (השניה) לתקיעה (ראשונה) שלפניה, שבזה גופא כתב הרמב"ן שצריך לחזור לראש הסימן.

ומצאנו בדברי הטור שאינו כן, אלא יכולים גם דברי הרא"ש הכא להתאים עם דברי הרמב"ן התם. וז"ל הטור (סימן תק"צ): "הרמב"ן כתב דבכולהו הוי הפסק והביא התוספתא תקע והריע וחזר והריע וחזר ותקע אין בידו אלא אחת פי' תקיעה האחרונה, אבל הראשונה הפסיד בשביל התרועה שהפסיק באמצע. ומזו התוספתא אין קושיא לדברי א"א הרא"ש ז"ל שכתב שאפילו אם גמר התרועה בטעות לא הוי הפסק שהוא לא אמר כן אלא בתשר"ת שהתרועה של הטעות היא מעין התרועה שיש לו לתקוע אבל בתר"ת שגמר התרועה מה שמריע אח"כ הוי הפסק" עכ"ל. ונראה שהביאור בדברי הטור שחילק בין תרר"ת דתוספתא לבין המעשה דמגנצא הוא כך: בתרר"ת, כאשר סיים לתקוע התרועה הראשונה והפסיק והשתיק, קודם שתקע התרועה הנוספת (שלא כדין) אם נשאל מה היה מוטל עליו לעשות, התשובה היא שבאותו רגע היה עליו לתקוע תקיעה, וטעה הוא ותקע עוד תרועה. בזה אמרינן שיש פסול של הפסק קול ולכן צריך

לחזור לראש הסימן, שאין קול הנוסף מעין הקול הנצרך (תקיעה). אולם בנידון דידן – שחיסר בשבר ואח"כ סיים להריע התרועה, נחזי אנן: קודם שטעה הבעל תוקע, היכן היה קאי. הרי הוא כבר סיים התקיעה, ועליו היה לתקוע שברים-תרועה. וסו"ס זה גופא מה שהוא עשה, אלא שטעה בזה שחיסר שבר א'. וזה חלוק מתר"ת דתוספתא, דהתם התרועה שתקע הוי סוג קול אחר, ולא היה מעין הקול הנצרך כלל. משא"כ הכא שתקע מעין מה שמוטל עליו (שברים-תרועה) אלא שיצא לא נכון. בזה ל"א שיש פסול של הפסק קול (לפי הרא"ש) ולכן אינו צריך לחזור לראש הסימן. וזהו הביאור בדברי הטור.² אבל לפי זה יש לעיין מה הדין אם תקע תר"ת – ובתקיעה אחרונה כיוון כמתעסק, דאז צריך עוד תקיעה, האם תקיעה דמתעסק יחשב כהפסק. ולכאורה לפי הנ"ל צריך להיות שלא יתחשב כהפסק ועיין בזה ברמב"ן בדרשות, וברמב"ן בחידושם בסוגיין].

שיטת ר' יואל הלוי

(אביו של הראב"ה)

הבאנו לעיל שלפי הראב"ן אם סיים להריע לאחר שתקע רק ב' שברים, צריך הוא לחזור לראש הסימן. ובזה חולק הוא על המחמירים במגנצא שכאשר מצאו בעיה בשברים-תרועה (לשיטתם אפילו אם לא סיים להריע) החזירו אותו לראש המצוה, דהיינו לראש ט' התקיעות. ומתבאר בראב"ן שהנידון

דאולי יחזור לראש משום שהייה מפסקת, כלומר שאע"ג שאין גוף הקול מפסיק לענין לקלקל כל הט' קולות, מ"מ כיון דהוי קול פסול א"כ משך הזמן של הקול נחשב כשהייה וא"כ יש לדון מצד שהייה המפסקת ומשום זה יפסלו כולם. ומתוך שנאמר שיעור בשהייה – וזה שהייה כנגד כולה, ומדויק בראב"ן דהיינו כנגד כל ט' התקיעות. ומכיון דלא שהה עדי כדי כך אין כאן מפסיק כלל. וראוי להקדים כלפי יסוד הדברים – הרי מבואר בגמ' דבשהה כדי לגמור את כולה לרבי אבהו חוזר לראש, וצ"ב למה. והתירוץ הוא דבעינן חפצא א' של תשע קולות למצוה, כמו דבהלל ובקריאת מגילה דבעינן "חפצא אחד" של הלל וכמו"כ במגילה – וכל זה מדיני המצוה. ואם שהה באמצע אותה מצוה (כזו שהייה ארוכה) אינה נחשבת לחפצא א' וצריך לחזור לראש. והראב"ן מסכים לזה, וכמו שכתב הוא להדיא.

אולם ר' יואל הלוי חולק על חמיו הראב"ן ומצדיק את המחמירים וז"ל: "וגם מה שכתב ששני הקשרק"ם הראשונים לא הפסיד היכא שטעה וגמר התרועה גם בזה איני יכול לעמוד על דבריו, דיותר נראה לי דהפסיד, דהא כיון ששהה, אליבא דר' אבהו באותן התשע תקיעות כגון שתקע בט' שעות לא יצא, דהא הוא פליג עליה דר' יוחנן, כמו שכתב מורי חמי, ומדמהו למגילה ולהלל ולקריאת שמע, וכשם שבמגילה והלל

2. ועכשיו צריך תלמוד למה הראב"ן לא מסכים לחילוק הזה. ויתכן לומר שסו"ס אין התרועה (התשר"ת השני) נמצאת ב'הדי תקיעות דידה' (עי' חבורה ה').

שברים-תרועה לאשווי לקול המפסיק לענין כל ט' הקולות, אלא דנידון כהפסק שהייה. ובהפסק שהייה גופא אינו הורס את החפצא א"כ שהה כדי לגמור את כולה. אולם ר' יואל הלוי סובר דאם חזינן דבעינן חפצא א' (וכמו שראינו שמש"ה שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש) י"ל שהחפצא גם בעי סדר, כלומר דנאמר גם דין סדר בין הקולות, ואם הקולות לא תקעו כסדר, זה גופא הוי פסול בתשע קולות. ולכן עי' היטב בלשונו של ר' יואל הלוי, שהוא מדגיש שבמגנצא הפסול היה משום חסרון סדר – "שלא תקע זה אחר זה" – ולא הביא הדין של רבי אבהו אלא כדי להוכיח דבעינן כאן חפצא א' ודו"ק.³ ונמצא דנקודת המחלוקת בין הראב"ן לראב"ה הוא דלכו"ע כל ט' קולות צריכות להיות חפצא א' – ויש להם חיבור מסוים, אלא דנחלקו האם נאמר גם דין סדר בין תשע קולות הללו או לא.

ובאן יש להוסיף את דברי הרמב"ן בענין, שחולק על שורש הדברים כלפי דין שהה כדי לגמור את כולה, וז"ל: "אבל שלש התרועות שרמזה להן תורה אין להן חיבור ולא סדר זו עם זו כלל, תדע דהא אפילו למאן דסבר בתקיעות שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, תוקע תר"ת למלכיות ותוקע תר"ת לזכרונות ותוקע תר"ת לשופרות, ונמצא שוהה בין תר"ת

וקריאת שמע אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ולא למקום שפסק, הכי נמי כשתקע בתשע שעות תשע תקיעות חוזר לראש לגמרי ויתקע תשע תקיעות, דתשע תקיעות חשיבי אחת כמו הלל ומגילה וקריאת שמע. והילכך כיון שיש לו לעשות ג' קשרק"ם (אותן ט' תקיעות כמו שאם) זה אחר זה, דשמא גנח ויליל היא, ויש לו לצאת ידי חובתו באלו קשרק"ם מאותן ט' תקיעות, כמו שאם היה שוהה בין תקיעה שביעית לשמינית או בין שמינית לתשיעית וכן כולם, (דקיימא לן דאם היה שוהה כדי לגמור את כולה חוזר לגמרי לראש ויתקע כל התשע תקיעות, הכי נמי כשצריך לעשות קשר"ק שני או שלישי ויטעה ויעשה קר"ק או קש"ק או שיעשה שני שברים ויריע שלגמרי סתר הכל אפי' שני קשרק"ם הראשונים" עכ"ל. הרי ר' יואל הלוי חולק על הראב"ן ונקט שצריך לחזור לראש ט' התקיעות. אולם צ"ע פשט בדבריו – הרי הוא כתב כמה פעמים דהוי כמו שהה לגמור את כולה שחוזר לראש, דק"ל כרבי אבהו (ולא כרבי יוחנן). וצ"ע מה בכלל ההשוואה ביניהם – דמצד השהייה הלא כבר ביאר הראב"ן שלא היתה כאן שהייה בשיעור המפסיק, שהרי לא שהה כנגד כולו (ט' קולות).

וי"ל שכאן נחלקו הדרכים: לפי הראב"ן אם תקע שברים-תרועה שלא כדין (כמו דאירע במגנצא) אין בכח אותו

3. אולם רבינו יואל הלוי יכול להסכים למש"כ בפנים בדעת הטור שלא שייך כאן הפסק קול שהרי תקע מעין מה שמוטל עליו. ואעפ"כ בעיה חדשה יש כאן – שהרס את הסדר ואיננו עוד חפצא א' ודו"ק.

לתר"ת יותר ויותר מכדי לגמור את כולן, ועושין זה לכתחלה בתקנת חכמים, אם כן דבר ברור הוא שכל תרועה ותרועה הכתובה בתורה בפני עצמה היא "עכ"ל. הרי כתב הרמב"ן שאין חיבור כלל בין תרועה לתקיעה, וגם אין סדר בין התרועות – ולכאורה ב' ההדגשים האלו הם היפך ממה שנתבאר לעיל, בדעת הראב"ן, דיסדנו לדבריו: א. שיש חיבור בין התרועות וב' דלכך נאמר דין סדר ביניהם. ואולי אפשר להוסיף לדעת הרמב"ן שאין ג' התרועות נחשבו למצוה א' אלא לג' מצות חלוקות. ולכן בסוגיא דרבי יוחנן ורבי אבהו, לפי הרמב"ן לדעת רבי אבהו 'שהה כדי לגמור את כולה', הכוונה בזה לגמור את כל הסימן ולא כל ט' תקיעות. ואם באמת שהה, אז לרבי אבהו צריך לחזור לראש הסימן בלבד. כלומר החפצא א'

של הרמב"ן הוא חפצא אחר מהחפצא א' של הראב"ן וחתנו ר' יואל הלוי.⁴

[ועכשיו יש לדון האם מש"כ בדעת התוס' בחבורה ה' שיש דין סדר בין הקולות הוא נאמר אך ורק בכל סימן בפ"ע, וכדרך של הרמב"ן, כלומר לענין כל תרועה לעצמה – אלא שלפי הרמב"ן נאמר דין שהתרועה צריכה תקיעות בהדה, ולפי התוס' לא נאמר אלא דין סדר בלבד שיש סדר של תקיעה ואח"כ תרועה ואח"כ תקיעה. או"ד לפי התוס' (שנאמר דין סדר) נאמר ג"כ לגבי כל ט' הקולות (והספק הזה הוא בעצם נקודת המחלוקת בין הראב"י לראב"ן). ואולי יש רמז לצד הראשון מזה שהראשונים הביאו את דין הסדר של התוס' גם בלשון תרועה צריכה תקיעה לפניה וכו', וכעין הנוסח של הרמב"ן עצמו ודו"ק.

4. ויצא מזה נפק"מ: אם הרמב"ן מסכים לדברי הרא"ש – וכמו שהציע הטור – שאם פחת אחד מן השברים וסיים התרועה, ומיד מתקן, אינו צריך לחזור לראש הסימן אלא תוקע שברים-תרועה ודיו. אם בכה"ג לאחר שטעה אינו מתקן א"ע מיד אלא שהה כדי לגמור כל הסימן, אז לדעת רבי אבהו יצטרך לחזור לראש הסימן ולא רק לתקוע שברים-תרועה עוד פעם. [ועוד י"ל שאפי' אם לא שהה בשתיקה כדי לגמור כל הסימן, וסובר הרמב"ן כמו הראב"ן שאותה שברים-תרועה לשהייה מחשבינן ליה, אז יחשב לשהייה כדי לגמור את כולה עוד יותר מהר לאחר שתקע שברים-תרועה שלא כדין, ויצטרך הוא לתקן א"ע עוד יותר מהר. אולם דלמא י"ל שלפי הרא"ש שאינו מחייב לחזור לראש הסימן אלא רק צריך לתקוע שברים-תרועה ע"פ, אולי השברים-תרועה אע"פ שאנו עולה לו (מכיון שהיה חסר שבר, אבל מ"מ אולי לא נשחב לשהייה. וצ"ע].